

ZÁRÓDOLGOZAT

Lakatos Bernadett
Ménészgazda FOSZK

Kaposvár
2022

A MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Kaposvári Campus

Ménészgazda FOSZK

Lengyelország lótenyésztésének bemutatása

Belső konzulens:	Gyovai Petra egyetemi adjunktus
Készítette:	Lakatos Bernadett H9VBP4 nappali tagozat
Intézet/Tanszék:	Állattenyésztési Tudományok Intézet / Állatnemesítési tanszék

Kaposvár

2022

Tartalomjegyzék:

1. Bevezetés	4
2. Anyag és módszer	5
3. Szakirodalmi áttekintés, saját vizsgálatok	6
3.1. A lengyel lótenyésztést meghatározó intézmények	6
3.1.1. Lengyel Lótenyésztők Egyesülete (PZHK)	6
3.1.2. Lengyel Lovas Szövetség (PZJ).....	7
3.1.3. Mezőgazdasági Ingatlanügynökség (APA)	8
3.1.4. Legfelsőbb Számvevőszék (NIK).....	9
3.2. Lengyel lófajták	13
3.2.1 Arab ló	13
3.2.2. Angol telivér	15
3.2.3. Malopolska ló	17
3.2.4. Wielkopolska ló	19
3.2.5. Lengyel félvér	21
3.2.6. Sziléziai ló	23
3.2.7. Lengyel hidegvérű lovak	25
3.2.8. Konyik	28
3.2.9. Hucul	31
3.2.10. Lengyel póni	32
3.3. Tenyésztés	35
3.3.1. Kiválasztási módszerek	35
3.4. Tenyésztési statisztikák	36
3.5. Lengyel lovak Magyarországon	37
4. Következtetés.....	38
5. Összefoglalás	39
6 Köszönetnyilvánítás	40
7. Mellékletek	41
8. Irodalomjegyzék	42

1. Bevezetés

A 21. században a lovaglás - akár hobbi, akár verseny szinten - egyre inkább divatba jött. Nem is csoda, hiszen a lovaglás mind gyerekeknek, mind felnőtteknek egy kiváló sportot, kikapcsolódást jelent. Amíg régebben a lovakat a hadseregben, utazásra, illetve a földeken használták leginkább, addig mostanra bárki lovagolhat, foglalkozhat lovakkal, sőt egyre népszerűbb az otthoni lótarás is. Éppen emiatt, hogy egy olyan sportról beszélünk, melynek több különböző szakága is létezik, különböző típusú lovakat kezdtek el tenyésztetni már elődeink is. Mint tudjuk, régen a magyar lótenyésztés Európában kiemelkedően jó és sikeres volt. Manapság Németország van az élen. De mi a helyzet egy olyan európai országgal, amely lótenyésztési szempontból nem olyan nagy, kevésbé jelentős? Milyen szerepe volt korábban, illetve ma Lengyelország lótenyésztésének Európa és a világ lótenyésztésében? Milyen lófajták tenyésztésével foglalkozik az ország? A tenyésztett lófajták közül melyik számít őshonosnak Lengyelországban? Milyen intézményi és szabályozási keretek között zajlik a lótenyésztés Lengyelországban. Dolgozatomban ezen kérdések megválaszolásával próbálom bemutatni a lengyel lótenyésztést.

2. Anyag és módszer

- Az előző főnököm, Kappel Edit, lóképző, a Klasszikus Lovaglás és a Working Equitation Magyarország Sport Egyesület vezetője segítségével felvettem a kapcsolatot a Lengyel Lovas Szövetséggel, akik a rendelkezésemre bocsátottak olyan információkat, dokumentumokat melyek a fajtákra, tenyésztési statisztikákra, a lótenyésztésben fontos szerepet játszó intézményekre vonatkoztak.
- Bőszénfán volt lehetőségem meghallgatni egy lengyel hidegvérű tenyésztő előadását (Tomas and Roman Szutlka), majd ezt követően írtam nekik emailt.
- a legtöbb adatot a Lengyel Lótenyésztők Egyesülete és a Lengyel Lovas Szövetség hivatalos honlapjáról gyűjtöttem
- az idegennyelvi dokumentumokat fordítóprogramok, illetve egy szakember segítségével (Nyakas Eszter) fordítottam le
- Lovas Facebook csoport tagjaitól kérdeztem meg, hogy van- e esetleg közülük valakinek lengyel tenyésztésű lova.
- Kőműves Zsolttól, aki a Bábolnai Nemzeti Ménesbirtok egykori munkatársa volt, kaptam segítséget szóbeli formában az arab lovakról.
- A Lengyel Lótenyésztők Egyesülete hivatalos honlapján találtam statisztikákat az egyes fajtákról, ezeket tüntetem fel az egyes fajták leírásának végén, valamint ezek alapján készítettem diagrammokat, ahol a kancák változását vizsgáltam több évre visszamenőleg.

3. Szakirodalmi áttekintés, saját vizsgálatok

3.1. A lengyel lótenyésztést meghatározó intézmények:

- Lengyel Lótenyésztők Egyesülete (PZHK)
- Lengyel Lovas Szövetség (PZJ)
- Mezőgazdasági Ingatlanügynökség (APA)
- Legfelsőbb Számvevőszék (NIK)

3.1.1. Lengyel Lótenyésztők Egyesülete (PZHK)

A szervezett és irányított lótenyésztés Lengyelországban a 19. század vége felé kezdődött. 1829-ben Sierakówban ménest alapítottak, 1895-ben megalakult a kancák törzskönyvekbe való bejegyzésével foglalkozó egyesület. 1897-ben megjelent a kancanyilvántartás, és 1900-ban megjelent a poznańi Kancá Törzskönyv első kötete. Amikor a lengyelek visszanyerték függetlenségüket az első világháború után, a lótenyésztés egyre intenzívebben kezdett fejlődni és az ország összes régiójában alapítottak Lótenyésztő Egyesületet. Létrehozták a Lengyel Lótenyésztők Egyesületét (PZHK). Az egyesület 15 területi, illetve vajdasági egyesületet, valamint 170 tenyésztet foglal magába.

A PZHK küldetése, hogy azt a 15000 tagot képviselje, akik az egyesület tagjainak jogait megvédje, valamint felügyelje a szervezeti ügyeket, de mindenekelőtt, hogy előrébb vigye a Lengyelország lótenyésztését, amely a tenyészállatok és a tenyésztési eredmények vezetésével, a lovak tenyészértékének és használhatóságának elemzésével, valamint a csikók regisztrálásával és válogatásával jár. A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter határozatával a PZHK gondoskodik a törzskönyvekről és a 9 őshonos lófajta folyamatos, különféle vizsgáiról, értékeléséről (kancák, ménak, csikók). Az elmúlt 20 évben a PZHK jelentős változtatásokat vezetett be a tenyésztésbe.

Modern tenyésztési programokat alakított ki, a ló értékének megállapítására olyan új módszereket vezettek be, mellyel a törzskönyvekben lévő összes egyed tenyésztési értéke megállapítható. Manapság minden melegvérű ménnek – amit tenyésztésre szánnak – sajátjeljesítmény vizsgát kell tennie. Számos fajtánál a kancáknál is elvégzik ezeket a teszteket mielőtt tenyésztésbe veszik őket.

A tenyésztési programban a mén- és kanca csikókat, illetve az egy- és kétéveseket külön értékeli.

Ennek a többlépcsős válogatásnak javulást kell eredményeznie a tenyésztésben, a fajták felhasználásának célja szerint.

Az ide vonatkozó EU-rendeleteknek megfelelően, 2004-től kezdve minden lovat el kell látni útlevelemmel, a PZHK felelős e dokumentumok kiadásáért. Minden ló számára készítettek útlevelet Lengyelországban, illetve be lettek jegyezve a Lófélék Nemzeti Központi Adatbázisába (Central Database of Equine Animals), amelyhez az állatorvosi felügyelet és más engedélyezett szervek is hozzáférnek.

A lótenyésztés helyzetét külső tényezők befolyásolják, (pl.: a mezőgazdaság változásai vagy a gazdasági válság.) éppen emiatt mindig elegendő számú tenyészkanca kell, hogy rendelkezésre álljon, hogy a tenyésztés mindvégig biztonságban maradjon és fenntartható legyen. A Lengyel Lótenyésztők Szövetsége a 20. század végén lépéseket tett azért, hogy megvédje az alacsony egyedszámmal rendelkező lófajtákat. Útjára indított egy programot a veszélyeztetett fajták megőrzésére, aminek eredményeként 2007-re 5 fajtánál lett megfigyelhető pozitív változás. (Internet 1; Internet 13; Lengyel Lovas Szövetség, 2020)

3.1.2. Lengyel Lovas Szövetség (PZJ) bemutatása

A Lengyel Lovas Szövetség (PZJ) küldetése, hogy folyamatosan népszerűsítse a lovassportot az emberek körében. Fontos számára, hogy a lengyel lovassport színvonala folyamatosan nőjön, valamint a nemzetközi versenyeken való eredményes versenyzés is kulcsfontosságú a szövetségnek.

Feladatai a következők:

- Versenyek szervezése
- A nemzeti csapat kinevezése a világ legfontosabb sporteseményeire.
- Feltételek megteremtése a lovas klubok fejlődéséhez és növekedéséhez.
- A ló és lovas közötti kapcsolat kialakítása és megerősítése, melyet az egész társadalom számára lehetővé kell tenni.
- A lengyel válogatott nemzetközi szintű eredményes versenyzése

A Lengyel Lovas Szövetség hosszú távú jövőképe, céljai:

- A lovaglás hozzáférhetősége mindenki számára - a lovaglás széles körű elérhetősége.
- A lovaglás, mint fizikai aktivitás módja az élet minden szakaszában, a lovaglás egészségvédő szerepe.
- A lengyel lovas hagyományok oktatása és népszerűsítése.

- A lovas ágazat a munkaerőpiac fontos eleme
- A lovaglás népszerűsítése gyermekek, serdülők és családjaik körében, egy lovas életmód kialakítása.
- A lengyelek lovak iránti szenvedélyén alapuló nemzeti sport - a sporttehetségek támogatása.

A Lengyel Lovas Szövetség tevékenységét irányító legfontosabb értékek:

- Átláthatóság - a stratégia és az azon belül végzett tevékenységek teljes átláthatósága.
- Részvétel - az érdekelt csoportok részvétele az elfogadott stratégia tervezésében és végrehajtásában, valamint annak végrehajtásának hatásainak nyomon követésében.
- Megbízhatóság és etika - teljes őszinteség minden tettben, valamint gondoskodás és őszinteség a lovassportban.
- Gazdaság - az erőforrások megfelelő elosztásának és felhasználásának gondozása a stratégiai céloknak megfelelően.
- Hatékonyság - az optimális, leghatékonyabb működési módszerek kiválasztása a tervezett és jóváhagyott stratégia megvalósítása érdekében. (Internet 6; Lengyel Lovas Szövetség, 2020)

3.1.3. Mezőgazdasági Ingatlanügynökség (APA) bemutatása

A lovak nemzetközi tenyésztése magába foglalja a legfontosabb fajták szükséges genetikai anyagának elsődleges beszerzését és annak megtartását, a tenyésztés folyamatának támogatását és az új technikák bevezetését. (pl.: mesterséges megtermékenyítés vagy az embriók áthelyezése) A következő 18 istálló a legfontosabb lengyel lófajták megőrzésére törekszik:

- telivérek: Golejewko Stud Farm, Krasne Stud Farm, Iwno Stud Farm
- arab lovak: Białka Stud Farm, Janów Podlaski Stud Farm and Michałów Stud Farm
- Malopolska: Janów Podlaski Stud Farm, Prudnik Stud Farm, Walewice Stud Farm
- Wielkopolska és lengyel félvér: Dobrzyniewo Stud Farm, Liski Stud Farm, Nowielice Stud Farm, Pępowo Stud Farm, Racot Stud Farm, Rieczna Stud Farm.
- Sziléziai ló: Książ Stallion Depot
- lengyel hidegvérű: Nowe Jankowice Stud Farm
- hucul: Gładyszów Stud Farm
- konik: Dobrzyniewo Stud Farm, Sieraków Stallion Depot, Kobylniki Stallion Depot

A lengyel ménések mind tagjai az Európai Állami Ménes Egyesületnek (ESSA), ami néhány évvel ezelőtt francia kezdeményezéssel született. Franciaország egyike az alapító tagoknak, és az alapítás óta is aktívan részt vesz a szervezet munkájában. Az ESSA harmadik közgyűlését 2007-ben, Janow Podlaski-ban, a 2013-as közgyűlést a Sieraków Istállóban tartották. A szervezet tagjai közül Lengyelország bír a legtöbb állami lótenyésztő egységgel és ebben a tekintetben példaként követendő a többi tag által.

Lengyelországban nagyon büszkék az arab lovakra. Ez a fajta nemzeti örökségként van számontartva, hiszen ez a lófajta a legelismertebb. Az évente megrendezett Arab Lovak Napja „Lengyelország büszkesége”, Janów Podlaski-ban kerül megrendezésre. Ez az esemény rengeteg arab ló-imádót és vevőt csábít, sokan közülük gond nélkül költenek hihetetlen összegeket a kiszemelt lóért. (Lengyel Lovas Szövetség, 2020)

3.1.4. Legfelsőbb Számvevőszék (NIK) szerepe a lengyel lótenyésztésben:

A lótenyésztés az egész világon nagy jelentőséggel bír. A lovakat manapság különféle sportversenyekre, kiállításokra, bajnokságokra használják, valamint a lovaglás egyre népszerűbb szabadidős tevékenység is. A tenyésztés nem csak ezekre az ágazatokra tér ki, hiszen a mai napig vágó állatként is hasznosítják őket. Lengyelországban jelenleg a lóállomány több mint fele hidegvérű lovakból tevődik össze, emellett az arab lótenyésztés a legfontosabb Lengyelországban. Ez az egyetlen, amely nemzetközi jelentőségű, és világszerte tényleges hatással van a lótenyésztésre. Az állami lótenyésztést Lengyelországban 13 olyan vállalkozás végzi, amelyek fő tevékenysége a lótenyésztés, és 7 olyan vállalkozás, amelyek főként növény- vagy állattenyésztéssel foglalkoznak. Ezeknek a vállalatoknak a lótenyésztés egy kiegészítő tevékenység. Az Országos Mezőgazdasági Támogató Központ (KOWR) (1. kép) felügyelete alatt 9 fajta lovat tartanak nyilván. Lengyelországban magánvállalkozások is foglalkoznak lótenyésztéssel. A vállalatok elsődleges célja a tenyésztési programok megvalósítása.

**1. kép: Lótenyésztő vállalatok az Országos Mezőgazdasági Támogató Központ felügyelete alatt
Lengyelország területén**

<https://www.nik.gov.pl/en/news/nik-about-state-horse-breeding-in-poland.html>

A lótenyésztő vállalatok két területen működtetik tevékenységüket:

- a tenyésztők fenntartják a méneket, és más tenyésztőknek biztosítják azokat
- a lóartó telepeken fenntartó tenyésztést végeznek a genetikai anyagok védelme és azok finomítása érdekében, a nemzeti tenyésztés szükségleteihez, valamint a lengyel fajták megőrzéséhez. A lóartó telepeken történő tenyésztésnek lehetővé kell tennie a ménállomány populációjának kiegészítését, amely fajtán belüli javulást eredményezhet, valamint biztosítani kell a lengyel fajták folytonosságát.

2015. január 1-jétől 2019. december 31-ig a NIK ellenőrizte a Mezőgazdasági Országos Támogató Központot és kilenc lótenyésztő társaságot. A főbb ellenőrzési megállapítások a következők:

A lótenyésztő vállalatok pénzügyi helyzete romlott. A legfontosabb okok, mint például a lovak értékesítéséből származó alacsonyabb bevételek, függetlenek voltak a vállalatoktól. A lótenyésztő vállalatok mai működési stratégiája már nem volt hatékony. A lótenyésztés fenntartásáról szóltak a társaság egyéb tevékenységei, például szarvasmarha-tenyésztés, tejtermelés és növénytermesztés. További tényezők, amelyek hátrányosan befolyásolták a vállalatok stratégiáját, a kedvezőtlen időjárási viszonyok voltak 2018-ban és 2019-ben (aszály).

Emellett 2015 óta a közös agrárpolitika részét képező közvetlen kifizetések jelentősen csökkentek.

A tiszta arab lótenyésztő társaságok által elért nettó nyereség elsősorban a Janów Podlaski-ban rendezett aukciókon eladott lovaknak köszönhető. Az arab lovak 2015. évi értékesítéséből származó bevételek fedezték az egyéb tevékenységek során 2015-ben felmerült veszteségeket, összesen 2,68 millió PLN-t.

2015-től a következő években alacsonyabb az arab lovak iránti kereslet.

- 2015-ben a vállalatok 52 lovat adtak el 19,3 millió PLN-ért,
- 2016-ban: 35 lovat 7,2 millió PLN-ért,
- 2017-ben: 13 lovat 1,7 millió PLN-ért,
- 2018-ban: 11 lovat 1,9 millió PLN-ért, és
- 2019-ben: 26 lovat 7,4 millió PLN.

2015 és 2019 között a vállalatok éves aukciók és kísérő rendezvények szervezésével kapcsolatos költségei meghaladták a 4,6 millió PLN-t.

Más ellenőrzött társaságokban az eladott lovak száma és az átlagárak nem változtak jelentősen az ellenőrzött időszakban. A lótenyésztés az ellenőrzött vállalatoknál csökkenő tendenciát mutatott. A lótenyésztő vállalatok szisztematikusan súlyosbító pénzügyi helyzete elsősorban a lótenyésztési eredmények romlásának volt a következménye.

A lótenyésztési vállalkozás pénzügyi eredményeit főleg három tényező befolyásolta: a haszon- és sportlovak piacának helyzete, a tiszta arab lovak iránti alacsonyabb érdeklődés és a fedezőmének iránti csökkenő igény. A lótenyésztésből származó esetleges veszteségeket a társaságok üzleti tevékenységükből fedezték, pl. növénytermesztés, tejtermelés és szarvasmarha-tenyésztés. A NIK már a lótenyésztés csökkenő tendenciájára mutatott rá a lótenyésztő vállalatok 2013-2014 közötti ellenőrzése után.

A NIK ajánlásai a tenyésztőknek, lótenyésztő egyesületeknek:

Figyelembe véve a lótenyésztő vállalatok romló pénzügyi eredményeit, a lengyelországi lópiac helyzetét, valamint a lótenyésztés körülményeinek változását Lengyelországban és világszerte, a lengyel legfelsőbb ellenőrzési hivatal a következőket javasolja:

- a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszternek ki kell dolgoznia (a Nemzeti Agrártámogatási Központ felügyelete részeként) az állami lótenyésztés új átfogó koncepcióját Lengyelországban, ideértve a tenyésztés racionalizálását és a mezőgazdaság ezen területének fokozatos javítását,
- a Nemzeti Agrártámogatási Központ főigazgatója:

- tegyen intézkedéseket a lótenyésztő vállalkozások pénzügyi helyzetének tartós javítása érdekében, ideértve a stratégiai lótenyésztési program végrehajtásának elemzését, amely a vállalatok működésével és a lótenyésztéssel kapcsolatos,
- a lótenyésztő vállalatok felügyeletének megerősítése a lovak értékesítése és bérbeadása, valamint vagyonuk kezelése tekintetében, a lótenyésztéssel kapcsolatos létesítmények fenntartásának javítása tekintetében is.

(Internet 7)

3.2. Lengyel lófajták:

3.2.1 Arab ló:

Az arab lófajtának rövid leírása: Az arab fajtára jellemző a kicsi termet, jó állóképesség, kitartás, a csontok és izmok kiváló minősége, a jó mozgás és a kiváló anyagcsere. Ez mind annak köszönhető, hogy az arab lovak kialakulása a sivatagi éghajlathoz köthető. Mivel ott óriási különbségek vannak a nappali és az esti hőmérséklet között, illetve ki vannak téve az egész napos intenzív napsugárzásnak, valamint nem túl jó minőségű- és mennyiségű a táplálék. Ezeknek a külső hatásoknak köszönheti az arab ló számos pozitív tulajdonságát. Emellett az arab lovak szokatlanul szépek és intelligensek, erős köteléket alkotnak az emberekkel, és az erős temperamentum ellenére könnyen kezelhetőek. Az arab lovak későn érő típusúak, valamint a hosszú élettartam jellemző rájuk. A jobb táplálkozás miatt az arab lovak általában valamivel nagyobbak, mint régebben: 153-160 cm a marmagassága. Színük leggyakrabban a szürke, pej és a fekete.

Az arab lovak szerepe a lengyel történelemben: A tiszta arab fajta az egyik legöregebb a világon. Az arab ló nagyon különleges helyet foglal el a lengyel történelemben, más melegvérű fajták fejlődésében betöltött szerepét nem lehet túlértékelni. Évszázadokkal ezelőtt a Fekete-tengerig terjedő és az Oszmán Birodalommal szomszédos Lengyelország könnyen hozzáférhetett Arábiából származó keleti lovakhoz. A legkorábbi történelmi források a szláv előtti törzsek által imádott "fehér lóra" hivatkoznak. A Borostyán-ösvényen délről és keletről a Balti-tenger irányába utazó kereskedők a "legmagasabb vérű" keleti lovak értékes példányát szállították a nemesek és az uralkodók udvarába. Földrajzi elhelyezkedése miatt Lengyelország számos korban csatatér volt sok háborúban, nemcsak saját területe, hanem az európai civilizáció bástyái védelmében is. Ezért a lovakra nagy volt a kereslet. A könnyű lovasságnak bátor és erős lovakra volt szüksége. Az egyetlen állat, amely képes volt szembenézni a háborús nehézségekkel, egy keleti ló volt (ebben az időszakban a tényleges arab fajta pontos értelmében még nem létezett). Az eredeti arab vérben gazdag tenyésztett melegvérű lovak növekedésével párhuzamosan elkezdődött a tisztavérű arab lovak fejlődése. Az első ismert jelentések a II. Augustus Zsigmond (1520-1572) királyhoz tartozó Knyszyn-ménésre vonatkoznak. A 17. században, a Törökországgal vívott háborúk idején sok kiváló fajtatiszta arab lovat trófeaként hoztak Lengyelországba, vagy ajándékba kaptak a béke alkalmával. Az 1699-ben Karłowicében aláírt szerződés lezárta az Oszmán Birodalommal folytatott lengyel háborúk időszakát, így az arab lovak folyamatos áramlása Lengyelországba leállt. Ezért a

méneshirtokok az isztambuli, odesszai és kijevi értékesítők által hozott lovak megvásárlásához fordultak. Az első arábiai utat értékes tenyészállomány behozatala céljából Wołyń vajda, Hieronim Sanguszko herceg szervezte, aki Törökországba küldte Equerryjét, Kajetan Burski-t. Ezt követően Eustachy Sanguszko herceg, Tomasz Moszyński lovasa, aki 1816-ban indult Damaszkusz irányába, gyalogosan 9 mént és 1 kancát hozott vissza Sławutába. 1817-ben a keleti és az arab lovak nagy rajongója, a legendás herceg Wacław Rzewuski elindult a Közel-Kelet felé. Egészen Arábia szívéig, Nejdig jutott. Két év után visszatért 137 legjobb vérű arab lóval. Többségüket a Dniepr folyón, Sawrańban lévő birtokára hozták, de 6 mén és 11 kanca a württembergi királynő Weil Ménesébe került. 1845-ben a jarczowcei Juliusz Dzieduszycki herceg Rzewuski nyomdokaiba lépve 7 csodálatos mént és 3 híres kancát hozott: Gazella, Mlecha és Szahara, akik a mai napig aktív vonalakat kezdtek. A Közel-Kelet országaiba a 19. század folyamán folytatták az expedíciókat.

Az 1917-ben alapított Janów Podlaski Nemzeti Ménesbirtok súlyosan megsérült az I. világháborúban. A függetlenség 1918. november 11-i visszanyerése után az újonnan megalakult kormány a lengyel lótenyésztési rendszer újjáélesztését és a Janów Stud újjáépítését tűzte ki célul. 1926-ban a hazai tenyésztők kezdeményezésére megalakult az Arab Lótenyésztők Szövetsége, amelynek elnöke Alexander Dzieduszycki herceg volt. Szorgalmas munkájának köszönhetően a Mezőgazdasági és Mezőgazdasági Reformok Minisztériuma létrehozta a Lengyel Arab Méneskönyvet (PASB). Első kötete 1926-ban jelent meg, de az ismételt kiegészítések és javítások miatt kijavították, második kiadását 1931-ben nyomtatták ki.

1947-ben Klemensówban (Michałów) alapították az "Arab Horses Stud"-ot Zamość közelében. A ménes főleg a posadowói "Janów group" -ból származó lovakból és a Németországból behozott bábolnai kancákból állt. A Lengyelországból származó arab lovak iránti növekvő érdeklődés és az export fejlődésének eredményeként nőtt az arab kancák száma és létrejött a harmadik Nemzeti Arab Ménes. A kiválasztott helyszín a Kurozwęki Ménes volt, 50 km-re Michałowtól, amely az angol-arab félvérekre specializálódott. Az új Arab Ménes megnyitására 1973. július 1-jén került sor. Az arab lovak negyedik ménesét 1981-ben alapították (ugyanazon okból, mint a Kurozwęki Ménest) Krasnystaw közelében, Biańkában. A nagyon jó talaj és éghajlat, valamint a nagyon jó elhelyezkedésű legelők miatt Biańka különösen alkalmas hely arab lovak tenyésztésére. 1981 őszén 9 vonalból származó 20 tenyészkancát hoztak Biańkába.

Brudermann expedíció:

A Brudermann expedíció a Bábolnai arab ménes tenyészállományának az újjászervezéséhez fűződik a 19. században. I. Ferenc József tett egy utolsó kísérletet a bábolnai ménes

megmentése érdekében. Rudolph von Brudermann ezredes kért fel erre a feladatra. A feladat egyik célja: a jó minőségű, jelentős számú kancák vásárlása volt, hogy fokozatosan tudják az importot csökkenteni. A küldetés nagyon sikeresen ért véget, hiszen 16 kiváló mén, 50 kancát és 14 vemhes kancát vásárolt az ezredes keleten. Az eredményes megbízás után több lovas intézmény parancsnoka, ménesek vezetői vették szemügyre a lovakat, többek között Roman Damian Eustachy Sanguszko herceg is, aki a lengyel arabló tenyésztés egyik legragyogóbb személyisége volt Galíciában és Wolhyniában. (Dr. Hecker Walter, 2014)

Az arab lovak jelenlegi tenyésztési állapota a következőképpen alakult: Az 1989-es lengyelországi politikai változások a magán tenyésztők körében az arab lovak iránti érdeklődés gyors növekedését vonták maguk után. Számos nagy és kis ménest, valamint versenyzői edzőközpontot hoztak létre. Az alapvető tenyészállományt a meglévő magántenyésztőktől vásárolták, vagy kis mennyiségű importból származott, de főleg a Nemzeti Ménesbirtoktól, a pályázatokon és az éves aukciókon Janów Podlaskiban. Jelenleg ötször több kanca van magánkézben, mint a Nemzeti Ménesekben. Az arab lovakban bővelkedő főbb régiók közé tartozik a Mazovian, Łódź, Lublin, Świętokrzyskie, Małopolska és Podlaskie vajdaságok.

Az országos tenyésztést három ménesben végzik: Janów Podlaski, Michałów i, Białka, amelyek korlátolt felelősségű társaság státusszal rendelkeznek és a Mezőgazdasági Vagyonügynökség felügyelete alatt állnak.

A lengyel arab lovak évek óta a világ legjobb vezetői közé tartoznak. A legfontosabb kiállításokon és bajnokságokon díjakat nyertek, és aukciókon elérték a legmagasabb árakat. Az arab lovaknak szentelt két legfontosabb hazai esemény az Arab Junior tavaszi kiállítás május végén vagy június elején a Białka ménesben és a Lengyel Nemzeti Arab Lókiállítás a híres "Lengyelország büszkesége" aukcióval a Janów Podlaski Ménesbirtokon. (Lengyel Lovas Szövetség 2020.; Internet 3; Internet 4; Internet 14; Kömüves Zsolt, Bábolna)

3.2.2. Angol telivér

Az angol telivér rövid leírása: Alakjuk, karakterük, valamint belső szerveik elhelyezkedése hozzá segíti őket a legmagasabb sebesség eléréséhez galopp közben. A telivérek rendszerint pej és sárga színekkel rendelkeznek, néha szürkék vagy feketék. E faj legfőbb jellegzetessége, hogy egész teste azt a célt szolgálja, hogy az állat minél gyorsabb sebességet érhesen el a versenypályán. A telivérek vezető példányai egy kilométert akár 59-60 másodperc alatt is képesek megtenni. Belső szerveik gyors és hatékony anyagcserét tesznek lehetővé. Ezeknek a lovaknak rendkívül erős a csont szerkezete, mozgáskészségeik igencsak fejlettek. Tartásuk viszont nem egyszerű, hiszen sok és minőségi takarmányra van szükségük

képességeik maximalizálásához.

A telivérek története: A II. Világháború után a helyreállítás mindössze egy, a Lengyelországban maradt 45 fős lóállományból indult ki. Az 1950-es évek elején az állam tényleges, telivérek tenyésztésére vonatkozó monopóliumát megalapították, ami az 1980-as évek közepéig tartott. Ez idő alatt a telivéreket Angliából, Írországból és Franciaországból hozták be és ez igencsak erős hatással volt a nemzeti tenyésztésre. A lengyel lótenyésztés - a lótarast is beleértve - eredményei a háború után, 1980-as években, előkelő helyet foglaltak el a kommunista blokk országai között. Néhány lengyel ló nagyon sikeres volt a nyugat-európai lovas pályákon (Bécsben és Kölnben) 1964-ben, Demóna, a mosznai Ménesben tenyésztett ló megnyerte a bécsi St. Leged díjat. 1980-ban Pawiment, Iwno-i istállóban tenyésztett ló megnyerte a Preis von Europe kölni díját. 1984-ben Neman, a Golejewko istállóból, új rekorddal nyerte meg a bécsi versenyt, később pedig 2002-ben Galileo (Monszani ménes) Angliában a Királyi Találkozón Cheltenham-ban megnyerte a Royal & Sun Alliance Novices' Hurdle versenyt. 2009, 2010, 2011-ben Tiumen (mosznai ménes) megnyerte a világ egyik leghíresebb akadályfutását a - Great Pardubice Steeplechase-t.

A telivérek tenyésztése jelenleg az USA-ban a legfejlettebb. A legnevesebb európai országok telivér tenyésztés szempontjából: Írország, Anglia, Franciaország, Olaszország, Németország. Európán kívüli híresebb országok: Ausztrália, Új-Zéland, Argentína, Japán. A magas minőség és híres versenyek, amik magas győzedelmi díjjal járnak, ma is nagy számban kerülnek megrendezésre, ami biztosítja a további érdeklődést és igényt a telivérek iránt. Azt azonban fontos kiemelni, hogy hasonlóan sok más országhoz, Lengyelországban csökkenés figyelhető meg a telivérek számát illetően. A mostanihoz hasonlóan az 1960-as években is végbement egy csökkenés a lovak számában. Ma a ménesek kb. 80% van magánkézben, különböző helyszíneken.

Egészen létezésük kezdete óta a telivérek legfőbb tulajdonsága és célja a vágta sebességének tökéletesítése volt. Jelenleg is a tenyésztés legfőbb célja a versenyteljesítmény fejlesztése. Lengyelországban ezen a fejlesztésen Varsóban a Służewiec Versenypályán dolgoznak. Versenyeket áprilistól novembertől tartanak és a legfontosabb közülük a Derbi Díj, Wielka Warszawska és a Rulers Award. A telivérek nagyban hozzájárultak a modern lovaglás kialakulásához és továbbra is elengedhetetlenek, ha a lótenyésztés tökéletesítéséről van szó, hiszen nagyon értékes géneket hordoznak, amik olyan dolgokat tesznek lehetővé, mint a szép karcsú izomzat és szövetek, kiváló szerkezet. Mindemellett a génjeik kedvező pszichológiai (bátorság, élénkség, emberekkel való jó együttműködés) és további fizikai tulajdonságokat tartalmaznak. (gyorsaság, fizikai erő, ingerekre való azonnali reakció)

A telivérek génjei a Malopolska és a Wielkopolska fajták fejlesztésére is használható, az esetben, ha sikerült “megugrani” a teszteket, amiket az istállók követelnek a legnemesebb lófajtáktól, vagy ha elegendő sikert értek már el a versenypályán. (Lengyel Lovas Szövetség, 2020.)

3.2.3. Malopolska ló

A Malopolska ló egy lengyel őshonos félvér lófajta. Legfontosabb tulajdonságai: A fajta egyik legfőbb tulajdonsága az, hogy rendkívül kitartó, valamint a takarmányt is hatékonyan tudja felhasználni. A keleti őseiktől örökölt vonásaival (karcsúság, nemes fej, hosszú nyak, vállak helyzete, szépen ívelt mar) egy jó felépítésű lovat kapunk eredményül. Három fajtája van:

- a sportos angol-arab változat. Ez a fajta a legnépszerűbb a tenyésztők körében
- egy keletiesebb fajta
- Furioso-Przedświt fajta

A leggyakoribb színek a pej, sárga, szürke és fekete, de a foltos és a tarka változataik is vannak. A fajta története: A Malopolska ló elődje a primitív lengyel Konik volt, ami a "kezdetek kezdete óta" lengyel földön élt és Tarpanból származott. A Malopolska lovak a Konik sok jó tulajdonságát örökölték, mint például a takarmány hatékony felhasználása, termékenység és ellenállóképesség. A török háborúk, tatár invázió és a keletre menő hadjáratok miatt, a 17. századtól kezdve többféle keleti lovat is behoztak Lengyelországba (Arab, Török, Perzsa). Az ezt követő századokban keresztezték őket a lengyel, őshonos lófajtákkal. Ezek a keleti beütéssel rendelkező lovak picik, szépek, gyorsak és kemények voltak, tökéletesek a könnyűlovasságnak.

A 18. és 19. század fordulóján az angol-arab lovak tenyésztése elkezdődött Lengyelországban. Célja egy olyan ló megteremtése volt, amely az telivérek sebességét és az arab lovak állóképességét is magába foglalja. A 19. században Lengyelországban a lóversenyek növekvő népszerűsége és a nagyobb lovak állandó hadigazdálkodási igénye miatt egyre több telivér lovat importáltak. Ugyanakkor Malopolskában megfigyelhető volt a tiszta arab vér és a keleti félvér vonal uralma, többek között a radowcei, mezőhegyesi és bábolnai. Ennek következtében ebben a régióban három helyi félvér Anglo-Arab fajta alakult ki: Kielce-Lublin, Nowy Sącz és Dąbrowa-Tarnów - mindegyik más-más vonalból származik. Végül összeolvadtak egy Malopolska fajtává, majd 1963-ban jelent meg az első méneskönyv. Azóta már hét kötet Malopolska Méneskönyv jelent meg. A 20. században, többek között, a malopolskai lovak tenyésztésénél bevezették a Wielkopolska vérvonalat annak érdekében, hogy növeljék a

térfogatot és az elsorvadó magasságot Így a lovakat a lovassport és a gazdálkodás új követelményeihez igazították. A malopolska lovak fejlődésében a legfontosabb szerepet évek óta a Walewice-i, Janów Podlaski és Ochaby ménék, valamint a Franciaországból importált angol-arabok játszik.

A malopolska lovak tenyésztésének jelenlegi állapota a következőképpen alakult:

Több száz éve a Malopolska fajta természetes élőhelye Lengyelország délkeleti része, vagyis Lublin, Malopolska és Podkarpackie vajdaság volt. Jelenleg ennek a fajtának a populációja a történelemben a legalacsonyabb (1. táblázat) és kb. 1,5 ezer kanca van számon tartva a fő törzskönyvben. A Méneskönyvbe bejegyezhető lovaknak Malopolska, Telivér, Arab vagy Anglo-Arab ősöktől, régi osztrák-magyar vonalak félvéréből vagy külföldi angol-arab törzskönyvbe bejegyzett lovakból kell származniuk. 2009 óta a Malopolska törzskönyvben van egy speciális rész azoknak a lovaknak, amelyek megfelelnek az angol-arab tenyészkönyvek kritériumainak, amelyeket az Angol-Arab Nemzetközi Konferencia (CIAA) határoz meg.

A malopolska lovak hasznosítása napjainkban Lengyelországban:

A 3- és 4 éves malopolska ménék kötelező teljesítményvizsgálatait lovaglásra vagy fogathajtás orientált képző központokban szervezik. A 3-5 éves kancák esetében választható házon belüli lovas tesztek, valamint tereplovaglás és fogat tesztek. A 4 éves és idősebb lovakat a sportversenyeken való részvételük alapján minősítik. Sokoldalúságuk miatt a malopolska lovak minden lovas szakágban sikeresek.

Az első malopolska fajtájú sportló, amelyről a világ hallott, a Maria Plater-Zyberk által tenyésztett Ramzes mén (Rittersporn xx - ex. Jordi xo: Shagya X-3) tenyésztése, amely a második világháború idején Németországba került és részt vett díjugrató versenyeken. Ezt követően bebizonyította tenyészértékét. Egy másik legendás ugrólovat Janów Podlaski tenyésztett, Artemort (Eros xx - Artemiza xo az Egyenlítő xo-tól), amely aranyérmet nyert a moszkvai olimpiai játékokon Jan Kowalczyk lovaglásával.

Az ígéretes lovak, amelyek a közelmúltban sikeresek voltak a fiatal lovak bajnokságában, díjugratásban, díjlovaglásban és rendezvényeken, többek között: El Bonillo (Berlin Bej m - Egzema m, Przedświt XIII-4 x), Jan Zuber tenyésztette, Dionizos (Frazes m - Dida m : First des Termes AA), Diokles (Haracz m - Dida m: First des Termes AA), Łza (Frazes m - Łza m by Czynel xx), a Walewice Stud Farmban tenyésztett, Jak Chef (Chef Supreme xx - Juka m: Bonaparte m) az Amurat-i SK Prudnikban (Jurand m - Asturia m by Lubań m) tenyésztette: Marlena Kordalska

A malopolskai lótenyésztők legfontosabb eseménye az Országos Fiatal Lovak Bajnoksága, amely a Białka Ménesnél zajlik, amely a Malopolska lovak tenyésztésének és

népszerűsítésének országos központja. Hasonló regionális bajnokságokat rendeznek még Opatowiecban, a Klikowa Ménesben és Bugusławice-ban. (Lengyel Lovas Szövetség, 2020.; Internet 4; Internet 5; Internet 11; Internet 15)

1. táblázat: A Malopolska lengyelországi tenyészállománya és tenyésztési eredményei 2006 és 2019 között (A táblázat első oszlopának magyarázatát lásd: 1. melléklet)

	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Mares G	751	833	736	890	951	936	1.033	1.239	1.330	1.402	1.651	1.423	1.370	1.555
Yng Mares G	151	169	148	150	169	195	174	120	190	204	282	211	223	287
Mares W	29	34	44	56	73	66	85	207	134	183	255	251	290	334
Yng Mares W	6	4	3	12	6	14	13	14	17	20	25	42	32	47
Stallions G	73	94	75	101	105	105	102	118	123	146	162	247	277	315
Yng Stallions G	3	5	5	3	6	1	4	1	3	14	11	18	17	19
Breeding Foals *	518	514	444	470	529	483	595	663	801	768	1.154	976	1.132	886
Non-breeding Foals	79	104	104	105	105	113	73	94	106	115	209	190	b.d.	b.d.
Sires	82	97	96	104	107	117	109		172	194	231	201	228	288
Av. M/S	9,49	9,26	10,14	9,73	9,6	8,50	8,72		9,97	8,31	11,33	11,56	11,23	13,14

3.2.4. Wielkopolska ló

A modern Wielkopolska fajta képviselői nemes angol félvérek, akiket megfelelő testalkat, valamint sokoldalú felhasználás jellemez. A 3 éves lovak optimális mérete ménéknél 164-168 cm, kancáknál pedig 162-165 cm. A kívánt jellegzetes fizikai jellemzők a következők: megfelelő magasság és kaliber, hosszú végtag, nemes és gyönyörű fej, hosszú nyak, erős, korrekt hát és egészséges nagy paták. Ezeknek a tulajdonságoknak a kívánt mozgásminőséget kell biztosítaniuk. A legfontosabb előny az elegáns mozgás, amelynek szabályosnak kell lennie, természetes lendülettel és hosszú lépésekkel, a másik az ugrás terjedelmére, rugalmasságára és jó technikájára utal. Ezeknek a lovaknak élénk, de kiegyensúlyozott temperamentuma és szelíd természete van.

A fajta története: Wielkopolska-ban mindig a tenyésztésben, fogatban és lovaglásban használt lovakat tenyésztették. Az udvar és a parasztok ló-típusa nem különbözött az ország más részeitől; a populáció többsége primitív tulajdonságokkal rendelkező kis lovakból állt. A nemesi lovakat először keleti fajtákkal, majd tovább angol-arabokkal keresztezték. A szervezett tenyésztés kezdetét 1829-nek tekintik, amikor a Warta folyónál Sierakówban ménesbirtokot hoztak létre. A kancák és a ménék főleg a német ménesektől származtak.

Közvetlenül a második világháború után a lengyel tenyésztési politika az igás lovak tenyésztésére irányult. Az 1960-as évekig csak a fogatos jellemzők alapján választották ki a lovakat. Az 1970-es és 1980-as években egyértelmű változás történt Wielkopolska régióban, különösen a nemzeti ménesekben - a tenyésztők többcélú, hátslós létrehozására törekedtek.

A Wielkopolska fajta tenyésztésének állapota napjainkban:

2002-ben a tenyésztett lovak száma 3,5 ezer volt, de 2011-ig 1,5 ezerre csökkent. (2. táblázat)

A ménék tenyésztésére való jóváhagyáshoz egy 100 napos periódust megelőző teljesítményteszten kell részt venni egy ménképző központban. Ezen felül részt kell venni az Országos Fiatal Lovak Bajnokságain és más lovas versenyeken. A kancák vagy házon belüli lovas teljesítményteszteken vesznek részt (amelyeket 60 napos edzés vagy fogatos teszt vagy alkalmassági tesztek előznek meg) valamint a Fiatal Lovak Bajnokságán és más versenyeken is aktívan szerepelniük kell.

A Wielkopolska lovakat fajtán belüli-, a tiszta fajtákkal (angol, arab telivér) és a sportban jó eredményeket elért külföldi félvérek finomításával történő keresztezést engedélyezik. A Wielkopolska fajtában a kívánatos gének bevezetése és a kívánt tulajdonságok javításának felgyorsítása érdekében csak kiemelkedő teljesítményű és kinézetű, valamint szigorúan meghatározott genotípusú lovakat engednek be a tenyésztésbe.

A Wielkopolska lovak sokoldalú felhasználásukról ismertek. A fajta legjobbjai részt vettek a legmagasabb rangú versenyeken, beleértve az olimpiai játékokat, amelyek a lengyel tenyésztést híressé tették. A lengyel félvérek közül az egyik legfontosabb vonalat Rittersporn xx hozta létre. Az az 1917-ben Belgiumban született szürke mén (Molly Clarke-ból St. Saulge), akinek két fia: Rumian xo m. (született 1936-ban, Pestkából) - Lengyelországban és Ramzes xo m. (1937-ben született, Jordiből származott) - a német tenyésztésben használták, felhasználás szempontjából nagyon jó utódokat adott. Unokája volt Alkierznek (született 1977-ben, Lorison xx - Hannibal Alkowa) - az egyik legjobb lengyel versenyló, amely 1988-ban egyéniben 13. helyezést ért el a seouli olimpiai játékokon (a csapat besorolásában 4. volt).

A Wielkopolska fajtához tartozó félvér lovak sikerei meggyőzően bizonyítják jelentőségüket és használati értéküket. Megerősítik a tenyésztési koncepciók pontosságát és hatékonyságát, valamint a Wielkopolska fajta jelentős szerepét a lengyel lóállományban. A fajta népszerűsítése és fejlődési irányának meghatározása érdekében 2007-ben rendezték meg az első Országos Wielkopolska Lovas Bajnokságot. (Internet 4; Internet 18; Lengyel Lovas Szövetség, 2020.)

2. táblázat: A Wielkopolska lengyelországi tenyészállománya és tenyésztési eredményei 2006 és 2019 között (A táblázat első oszlopának magyarázatát lásd: 1. melléklet)

	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Mares G	543	546	592	718	820	813	969	1.218	1.539	1.700	1.844	1.887	2.161	2.310
Yng Mares G	140	156	126	160	136	222	168	219	186	177	222	296	239	328
Mares W	56	58	57	92	99	109	171	160	312	397	509	614	713	798
Yng Mares W	15	24	20	13	20	21	15	24	21	30	33	34	39	55
Stallions G	54	40	49	47	54	40	53	64	75	77	87	180	260	283
Yng Stallions G	4	5	1	4	2	5	1	1	3	3	7	7	11	13
Breeding Foals *	490	518	513	488	471	420	554	718	783	894	1.106	1.289	1.323	1.445
Non-breeding Foals *	192	233	104	194	221	223	126	153	170	218	323	325	b.d.	b.d.
Sires	46	45	58	65	64	70	76		120	145	157	158	225	241
Av. M/S	13,26	13,53	14,10	13,20	13,16	9,97	10,08		10,10	10,90	10,79	12,70	10,55	12,51

3.2.5. Lengyel félvér

A lengyel félvérvérnek 164–175 cm magasnak kell lennie, bár a kisebb lovakat sem zárják ki a tenyésztésből vagy a sportból. A tenyésztési program célja az, hogy egy szép, arányos, intelligens és kifejező tekintetű, optimális hosszúságú, egyenes hátú lovat hozzon létre. Szintén nagy jelentősége van a jármódok és a mozgás minőségének, valamint a végtagok korrekciójának, különös tekintettel a patákra. Az élénk temperamentum mellett a lengyel félvér lovak kiegyensúlyozottak.

A lengyel félvér ló a legdinamikusabban fejlődő fajta Lengyelországban. A Lengyel Félvérű Lovak törzskönyvének megalapítása az 1960-as és '70-es években a lovassport növekvő népszerűségére adott reakció, valamint igény volt egy olyan lóra, amivel kezdők és sportolók is egyaránt használhatnak. Az 1990-es évek elején, a határok megnyitása és a külföldi tenyészállományához való hozzáférés után, gyorsan fejlődött a tenyésztés minősége. A törzskönyvbe bejegyzettek azonos szinten versenyezhetnek más európai sportlovakkal

Törzskönyvét tekintve a lengyel félvér ló, az európai törzskönyv modern képviselőinek keresztezését tükrözi. Kezdetben ezeknek a lovaknak az alapja a hazai kancák voltak, amelyeket az importált régi típusú ménnek vagy a lengyel félvér ménnek utódai szolgáltak, de manapság egyre több külföldi kancából származó kanca utóda kerül be a Lengyel félvér

Méneskönyvbe. A méneskönyv túlnyomó részét importált ménék utódai alkotják, mind a tenyésztésben már igazoltak, mind pedig a fiatal, ígéretes külföldi tenyésztett ménék.

A tenyésztők elvárásainak való megfelelés érdekében a PZHK és a Lengyel Félvérű Méneskönyv Bizottság évente közzéteszi a legjobb Méneskönyvek listáját a WBFSH rangsor szerint, ezzel javasolva e méneskönyvek tenyészanyagának felhasználását.

A lengyel félvér lovak Lengyelország teljes területén népszerűek. Az előző években körülbelül 3 ezer kancát regisztráltak a fő Lengyel Sportfélvér Törzskönyvbe, de ez a szám némileg alacsonyabb. A ménék száma azóta csökkent a megemelt kiválasztási kritériumok miatt. (3. táblázat) Számuk valószínűleg nem növekszik az elkövetkező években a mesterséges megtermékenyítés kiterjesztése miatt, annak ellenére, hogy e módszer alkalmazási aránya még nem összehasonlítható Nyugat-Európa országaival.

A félvér lovakat sikeresen használják az olimpiai szakágakban, elsősorban a díjugratásban és díjlovaglásban, de milytariban is.

1999-ben bevezették a félvér ménék kötelező nyereg alatti teljesítményvizsgálatait. Jelenleg a lengyel félvér méneknek át kell esnie egy 100 napos képzésen, amelyet egy házon kívüli teljesítményteszt zár. Ezenkívül azoknak a lovaknak, akik fogathajtásban szeretnének versenyezni, egy 100 napos programot tartanak egy fogathajtás-orientált oktatóközpontban. Ugyanakkor a méneket fel lehet venni a Méneskönyvbe az Országos Fiatal Lovak Bajnokságán elért eredmények és az idősebbek - a sporteredmények alapján.

A melegvérű kancák teljesítményvizsgálatának házon belüli rendszerét is megvalósították. Ezt a rendszert részben a PZHK finanszírozza, és célja, hogy felhívja a tenyésztők és tulajdonosok figyelmét a kancák örökítőanyagának minőségének ellenőrzésére. A lengyel félvér kancák jelentős része már részt vesz ezeken a teszteken.

A telivér-vér fokozott jelenlétével a lengyel félvér lovak sikeresen versenyezhetnek. Például az 1994-ben született Lengyel Félvérű lovak törzskönyvébe bejegyzett Weriusz (Chyszów xx - Feiertarum han Wolfa sp) a 7. helyezést érte el a 2009-es vb-döntőjében Strzegomban. 2005 óta a Weriusz - Paweł Spisak páros részt vett a legmagasabb rangú versenyeken. 24. helyezést értek el a pekingi olimpiai játékokon, Athénban 65., az Aachenben rendezett lovas világbajnokságon pedig 48. helyezést értek el.

A Lengyel Sportfélvér Tenyészkönyvbe bejegyzett más lovak is versenyeztek világbajnokságon vagy az olimpiai játékokon. Ezen lovak közé tartozik többek között Ostler sp, 1996-ban született, a Golejewko ménesben tenyésztették, Kazimierz Kaźmierczak (CHIO Aachen - 49. hely) lovagolta, vagy Wag sp (Omen xx - Wezera sp: Firstgraaf KWPN), 1997-ben született, Moszna Ménésben tenyésztették (IO Pekin - 52. hely). Pályafutása során Wag-ot

két díjnyertes lengyel versenyző is lovagolta: Artur Społowicz és Paweł Spisak. (Internet 4; Internet 8; Internet 9; Lengyel Lovas Szövetség, 2020.)

3. táblázat: A lengyel félvér lengyelországi tenyészállománya és tenyésztési eredményei 2006 és 2019 között (A táblázat első oszlopának magyarázatát lásd: 1. melléklet)

	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Mares G	806	886	895	1.033	1.106	1.120	1.269	1.699	1.970	2.174	2.181	2.303	2.395	2.431
Yng Mares G	270	353	309	346	310	316	325	199	316	307	414	407	411	554
Mares W	65	67	63	86	89	93	136	325	238	279	320	428	526	509
Yng Mares W	41	29	21	28	25	27	12	16	24	23	45	60	50	85
Stallions G	172	185	203	205	222	207	229	267	296	268	263	477	605	602
Yng Stallions G	33	14	22	25	25	14	19	18	22	37	41	27	45	48
Breeding Foals *	860	924	863	863	897	825	1.098	1.406	1.468	1.675	2.065	2.496	2.498	2.542
Non-breeding Foals *	562	646	644	590	676	636	340	382	433	451	677	697	b.d.	b.d.
Sires	157	161	183	182	192	195	189		316	362	388	406	480	510
Av. M/S	10,55	10,20	9,55	11,21	9,14	8,49	7,86		8,22	8,52	9,02	9,46	11,27	10,24

3.2.6. Sziléziai ló

Jelenleg a sziléziai lovak tenyésztésének két iránya különböztethető meg. Az első célja a régi sziléziai ló fenntartása, főként régi mén törzskönyvek alapján, amelyek értékes genetikai tulajdonságokat hordoznak. Ez egy nagy ló, meglehetősen nehéz csontozatú fejjel egy hosszú izmos nyakon. Erős háta van, jól megkötött ágyéka és széles lapos vagy enyhén lejtős fara. Helyes lábszerkezet, sovány ízületekkel és nagy, megfelelő arányú patákkal rendelkeznek. A kívánt marmagasságuk (hároméves korban) kancáknál 158-168 cm, méneknél 160-170 cm.

A másik irány inkább egy új, finomabb típus létrehozását választja, magasabb telivér hányaddal. Ezek a lovak jobban megfelelnek a fogathajtásnak. Itt nagyon fontos tényező az importált mének szerepe. Az új típust, a kevésbé erős csontozatú fej, a karcsúbb végtagok, a váll közötti kedvezőbb szög jellemzi. A kívánt marmagasság kancáknál 162-168 cm, méneknél 164-170 cm. A sziléziai lótenyésztési program irányelvei szerint a lovaknak pej, fekete vagy szürke színűeknek kell lenniük. Az egyéb színű lovak kikerülnek a tenyésztésből.

Ahhoz, hogy teljes képet nyújtsunk a modern sziléziai lovakról, vissza kell térnünk a 17. századi Oldenburgba, a fajta elődjének szülőföldjére. Ennek a földnek az uralkodója, Graf Anton Günther megkezdte az áttevett és jól átgondolt oldenburgi lovak tenyésztését,

amelyeket később elsősorban a hadsereg használt. A Felső- és Alsó-Szilézia régióból származó kancák és az exportált oldenburgi vagy kelet-fríz mének döntően befolyásolták a sziléziai fajta fejlődését a 19. században. A környezeti feltételeknek és az Oldenburgban tartástól eltérő módszereknek köszönhetően elegánsabb, karcsúbb lovat állítottak elő, amelynek azonban nagyobb a súlya és az ereje. Tökéletesen kielégítette az abban az időszakban gyorsan növekvő mezőgazdasági és ipari igényeket. A 20. század közepén a szervezett nemzeti tenyésztést a Strzelce Opolskie, a Wojanów és a Strzegom ménesgazdaságok, valamint a Koźle és a Książ ménesek, valamint a sziléziai lótenyésztő központ végezte. 1997 óta az egyetlen sziléziai lovakra szakosodott intézmény a Książ ménes, amely 30 sziléziai ménből áll, valamint egy 30-35fős kanca állommányból, amely évente körülbelül 25 csikót ad.

Körülbelül 1600 aktív tenyészkanca és közel 1000 csikó felel meg a tenyésztők kritériumainak évente. (4. táblázat) Az aktív tenyészkancaik teljes számának 60% -a állandóan Alsó- és Felső-Sziléziában található, azonban a fajta Közép-Lengyelországban (Wielkopolska, Mazovian, Łódź vajdaság) egyre nagyobb számban fordul elő.

A sziléziai lovak az igáslótól kezdve, a profi sportig alkalmazhatók. A tenyésztési programban előírt teljesítményvizsgálatok a fogathajtásra összpontosítanak. A legismertebb sziléziai lovak közé tartozik Lokan, a Książ Ménesben tenyésztett mén, amely hajtójával, Bartłomiej Kwiatekkel többször is győzött. Ez egy látványos eredmény, amely a tehetségnek és a páros nagyszerű felkészülésének köszönhető. B. Kwiatek és Lokan számos nemzetközi versenyen (CAI és CAIO) nyert, 2010-ben pedig a Patroni del Vivaro világbajnokságon (Olaszország) a második helyet szerezték meg. Egy másik sziléziai ló, Bogacz, a világbajnokság többszörös résztvevője. 2012-ben, 20 éves korában bronzérmet nyert a Bastion sp-ben, Tomasz Jankowskival fogathajtóval. Pályafutása elején Bogacz négyszeres lengyel bajnok volt egyéniben. A sziléziaiakat kiképzik arra is, hogy részt vegyenek díjlovagló versenyeken. A sziléziai lovak a varsói Fővárosi Rendőrkapitányságon, a Częstochowai Rendőrkapitányságon, a Łódźi Városőrségen szolgálnak.

A használati érték felmérését célzó legfontosabb események a kancák és a mének éves teljesítménytesztjei. A válogatás szempontjából kiemelkedő jelentőségű egyéb események a regionális tenyésztési kiállítások is: Siedlec Trzebnicki (OZHK Wrocław, május), Pajęczno (OZHK Łódź, június), Poręba a Szent Anna-hegy közelében (Ś-OZHK Katowice, június), valamint a Nemzetközi Fiatal Sziléziai Lovas bajnokság, amelyet minden évben Książban rendeznek. (Lengyel Lovas Szövetség, 2020.; Internet 4,)

4. táblázat: A sziléziai ló lengyelországi tenyészállománya és tenyésztési eredményei 2006 és 2019 között (A táblázat első oszlopának magyarázatát lásd: 1. melléklet)

	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Mares G	1.492	1.421	1.341	1.287	1.243	1.132	1.190	1.192	1.207	1.193	1.136	981	900	867
Yng Mares G	360	321	303	288	252	274	252	151	191	163	235	188	164	171
Mares W	55	49	52	54	80	78	122	184	188	194	261	291	290	414
Yng Mares W	15	12	13	11	14	14	11	17	13	16	31	37	32	32
Stallions G	200	188	205	195	190	162	184	186	204	181	183	267	283	242
Yng Stallions G	28	23	18	21	23	13	15	21	20	19	29	32	34	34
Breeding Foals *	1.332	1.215	1.108	1.010	969	844	946	889	973	982	1.090	1.129	1.040	885
Non-breeding Foals *	305	284	268	266	291	251	164	172	214	232	354	443	b.d.	b.d.
Sires	211	208	204	212	208	211	206		247	251	266	239	233	213
Av. M/S	14,94	14,19	13,90	14,48	13,56	17,76	11,79		12,64	12,37	14,00	15,87	17,88	18,14

3.2.7. Lengyel hidegvérű lovak

A lengyel hidegvérű ló tenyésztési stratégiája megegyezik az összes hidegvérű ló esetében alkalmazott mintával. A mének optimális mérete a következő: marmagasság 158-162 cm. Ezeknek a fajtának jellemzői a nagy testtömeg, magas termékenység, takarmány hatékony felhasználása, korai érés, gyors növekedés és fejlődés. A lengyel hidegvérű lovak általában pej, sárga és fekete, ritkán deres színűek. A fejnek nagynak és nehéznek kell lennie egy megfelelően hosszú és izmos nyakon. A rövid nyak nem kívánatos tulajdonság. A törzsnek mélynek és szélesnek kell lennie, jól bordázott, egyenes hátsó vonallal, jól fejlett és markáns izomzatú, helyes végtagokkal. További várható tulajdonságok a nagy ízületek, a megfelelő alakú, jól ívelt és széles paták. Ezen túlmenően a jóindulatú természet és a kiegyensúlyozott karakter nagyon fontos.

Az utóbbi időben fokozott figyelmet fordítanak a hidegvérű lovak jármódjainak minőségére. Annak ellenére, hogy ezeket a lovakat többnyire vágásra tenyésztették, egyre gyakrabban használják őket fogatban, így a lépés és az ügetés minőségi tendenciája változik. Az Arden és a belga fajtákkal való keresztezéssel ezek a nehéz lovak hosszabb lépéssel és ügetéssel kezdtek el rendelkezni, illetve mozgásuk rugalmasabbá vált, ami szélesebb körű felhasználásra teszi lehetővé őket.

Az elmúlt évszázadokban Lengyelország területén melegvérű lovakat használtak a hadsereg felszereléséhez, de a mezőgazdasági munkához és a szállításhoz is. A talajművelési technológia

progresszív változásai és az a tény, hogy nagyobb mennyiségű árut kellett szállítani, nagyobb testtömegű és húzóerővel rendelkező lovakat igényeltek. E tenyésztési cél elérése érdekében hidegvérű lovakat használtak.

A 19. század közepe a lengyel hidegvérű lófajta fejlődésének kezdete. Ebben az időszakban megkezdődött a hidegvérű lovak behozatala Nyugat-Európából, azzal a céllal, hogy a különféle fajtájú és típusú helyi kancákkal keresztezzék azokat, amelyek tökéletesen alkalmazkodtak a helyi környezeti feltételekhez. A keresztezés eredményeként nagyobb és nehezebb lovak születtek. Hatékonyan dolgoztak, és hatékonyabban tudták ellátni a fejlődő mezőgazdaság és közlekedés feladatait.

Az egyes régiók sajátosságaitól függően különféle fajtájú méneket hoztak. Ezek leggyakrabban breton, norfolki-breton, percheron, ardenni és belga fajtájú lovak voltak. Ez az áttörés és a nyugat-európai ménekkel való további folyamatos átkelés vezetett a hidegvérű lovak sokaságának létrehozásához és megszilárdításához Lengyelország területén. Az első lengyel hidegvérű lovak méneskönyvét 1964-ben nyomtatták ki, és a mai napig 6 kötet jelent meg, azonban a "Lengyel Hidegvérű Ló" elnevezést hivatalosan 2002-ben hozták létre.

Jelenleg a hidegvérű populációja Lengyelországban megközelítőleg 180 ezer, és évről évre csökkenést figyeltek meg. 8,5 ezer kancát és 3,5 ezer mént regisztráltak a méneskönyvekben (5. táblázat). Főleg Lengyelország északi és keleti részein (Podlaskie, Pomerániai, Mazóviai, Lublini, Varmia-Mazúriai vajdaságok) tartják fenn őket profi tenyésztők és a fajta szerelmeseinek nagy csoportja.

A lengyel hidegvérű lovakat kedves karakter és kiegyensúlyozott temperamentum jellemzi. Nagyon gyorsan növekednek és hatékonyan használják a helyi takarmányt. Gyengédek és nagyon jól együttműködnek az emberekkel. A tenyésztést három típusban végzik. Két első kapcsolódik az egyes régiókhoz: Sztum és Sokółka típusok, azzal a feltétellel, hogy a harmadik generáció őseinek Lengyelországban kell születniük. A harmadik típust, amely jelenleg a legnépesebb, az importált méneken és kancákon keresztül az ardenni, a belga és a rheinlandi lovak alkotják. Az utóbbi években a mén és kanca tenyészállomány behozatala jelentősen megnőtt, főleg ardenni és belga lovak vásárlásával Franciaországból, Svédországból, Belgiumból és Németországból. A lengyel hidegvérű lovak fejlesztésére befogadott külföldi fajták a következők: ardenni, belga, breton, bulon, német hidegvérű és percheron. Jelenleg egy közös méneskönyv létezik minden típusú hidegvérű ló számára. A közeljövőben külön szakaszokat hoznak létre a Sztum és a Sokółka típusok számára. A Lengyelországban tenyésztett ardenni lovak nagy száma miatt 2012 novemberében egy dedikált méneskönyv nyílt Lengyel Ardenni néven.

A lengyel hidegvérű lovak sokoldalú alkalmazási lehetőségekkel rendelkeznek. A mezőgazdaságban és az erdészetben használják őket. A lengyel hidegvérű lovak kiválóan alkalmasak biogazdálkodásra, kis családi gazdaságokra vagy hegyvidéki területekre. Olyan területeken használják őket, ahol nehéz hatékony, de nagy mechanikus gépeket működtetni, ideértve a városi parkokban vagy védett térben lévő erdők gondozását is, ahol különösen fontos a csend és a természeti értékek megőrzése. A lengyel hidegvérű ló a kikapcsolódásban is sikeresnek bizonyul, például lovaskocsis kirándulások az erdőben vagy első lovaglások kezdőknek, amelyet a kényelmes, széles hát megkönnyít. Nagyon jó hippoterapeuta is, mivel képes képzett humán szakemberrel való harmonikus együttműködésre. A lengyel hidegvérűek alkalmazásának számos lehetséges célja van, mivel előnyeik biztosítják a biztonságos üzemeltetést, ami nagyon fontos az állatokkal végzett munkában. A vágásra tenyésztett lengyel hidegvérű lovak szintén keresett exportárúk. A lóhúsuk magas a tápértéke és hosszú évek óta népszerű termék számos nyugat-európai országban. A húsllovak erőssége, a tisztább környezetből és a természetes étrendből fakadó minőségük.

Minden évben számos regionális állattenyésztési kiállítást rendeznek, elsősorban Podlasie, Pomeranian Lublin és Warmian-Mazurian vajdaságokban. A legfontosabb események közé tartozik a fiatal lovak bajnoksága és a tenyészmén bajnokság, amelyre általában szeptember elején kerül sor. Mindkét esemény a Kętrzyn Ménesben zajlik. (Lengyel Lovas Szövetség, 2020.; Tomas and Roman Szutlka 2019.)

5. táblázat: A lengyel hidegvérű lovak lengyelországi tenyészállománya és tenyésztési eredményei 2006 és 2019 között (A táblázat első oszlopának magyarázatát lásd: 1. melléklet)

	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
Mares G	5.601	5.619	5.561	5.810	5.895	5.590	5.584	5.621	5.424	5.096	5.241	4.595
Yng Mares G	1.399	1.263	1.189	1.313	1.295	1.337	1.400	1.413	1.171	1.150	1.358	1.329
Mares W	758	739	849	1.040	1.160	1.209	1.383	1.309	1.466	1.915	1.876	2.106
Yng Mares W	245	235	244	285	211	242	283	309	309	2.84	438	425
Stallions G	1.613	1.484	1.544	1.793	1.855	1.791	1.873	1.941	3.147	2.215	2.245	2.659
Yng Stallions G	383	338	283	272	218	348	294	275	234	341	337	406
Breeding Foals	14.404	13.912	13.566	14.078	15.442	15.186	16.341	17.334	18.089	17.811	23.627	20.019
Non-breeding Foals	7.073	7.373	7.288	7.875	8.883	8.861	10.040	10.714	11.864	11.332	17.740	15.036
Sires	1.756	1.696	1.828	1.952	1.949	1.850	1.930		2.434	2.719	2.667	2.435
Av. M/S	15,58	16,17	15,96	17,07	16,40	17,04	17,15		19,23	19,34	24,16	25,04

3.2.8. Konyik

Ezt a fajtát a kis méret jellemzi, magassága: 130-140 cm. Szürke színűek, az elfogadható árnyalatok a világos- és sötétszürke. Általában a lábakon vagy más testrészekén sötét sávok találhatók. A sörény és a farok teljesen fekete. A lengyel konyik számos sajátos primitív tulajdonságot megtartott, ezért a primitív lovak kifejezés. Az erős testalkat, vastag bőr szintén a fajta tulajdonságai közé sorolható, de ezeket a vonásokat azonban néhány kifinomult vonás kíséri. A konyik két típusa különböztethető meg: a kissé durva, meglehetősen nagy fejű és rövid nyakú konyikok, illetve a finomabb, kicsi, szép fejű és viszonylag hosszú nyakú egyedek. Fontos a bőséges sörény és farok és az elülső végtagok enyhe szélessége. A konyikokat megkülönböztetik jó egészségi állapotuk, hosszú élettartamuk, kicsi takarmány- és környezeti követelményeik, valamint a zord életkörülmények magas toleranciája. Könnyen alkalmazkodik az új környezethez. Tenyésztésüket ma a következő rendszerben végzik: istállóban vagy rezervátumokban.

A lengyel konyik története összekapcsolódik a Tarpan-nal, amelyet sok hippológus a házi ló vad őseinek tekint. A tizennyolcadik század végéig tarpánokat találtak Kelet-Lengyelország, Litvánia és Poroszország erdős területein. A vadonban a litván erdőkben éltek a legtovább, vagyis 1780-ig, amikor elkapták és elküldték a Zamoyski herceg által fenntartott

állatrezervátumba, a Biłgoraj melletti Zwierzyniecbe. Mivel nem voltak nyereségesek, 1806 körül a herceg elfogta őket és elosztotta őket a helyi parasztok között. Amikor száz évvel később egy tanulmányt végeztek, kiderült, hogy a régi tarpánokhoz nagyon hasonlító primitív lovak még mindig a környéken laknak. Ezek a lovak körülbelül 110-130 cm magasak voltak, és többségüknek erős szőrük volt, a hátukon sötét hátcsík, a végtagjaikon pedig néha fekete csíkok voltak.

A 20. század közepén a Jagelló Egyetemen végzett, később Tadeusz Vetulani, a Poznańi Egyetem professzora érdeklődött a lengyel konyik fajta iránt. Tanulmányok és megfigyelések alapján felvetett egy hipotézist, amely szerint a kelet-európai sztyeppéken élő tarpanok között kialakult „erdei fajta” még mindig létezett, lengyel, litván és porosz területeken. A Tarpan a XIX. Század közepéig vad állapotban maradt fenn a Fekete-tenger parti síkságain, Ukrajnában és Oroszország déli részén. A háborúk közötti időszakban számos központot hoztak létre, amelyek ezeknek a tarpan-szerű lovak tenyésztésére szakosodtak, amelyek közül a legjelentősebbek: Nemzeti Ménesbirtok Janow Podlaskiban (alapítva 1923-ban) és Dworzyszcz Farm (1928-ban alapították).

A második világháború alatt a lovak nagy részét a nácik elveszítették vagy elvitték, a túlélők egy csoportját egyik helyről a másikra helyezték át, hogy 1949-ben Popielnóban telepedjenek meg, ahol ménesbirtokot alapítottak. 1955-ben a Popielno Ménesbirtok a Lengyel Tudományos Akadémia felügyelete alá került, amely az istállóban folytatta a tenyésztést, és arra is törekedett, hogy a białowieżai ménest fenntartsa. Rövidesen más állami ménesek és tenyésztési központok kezdtek növekedni, körülöttük néhány kisebb magángazdasággal. Az 1990-es években megnőtt az érdeklődés a lengyel konyik iránt mind a hasznos jellemzőik, mind a könnyű tartás lehetősége miatt. Az 1980-as évektől kezdődően új tartalék tenyésztési központok kezdődtek: pl.: Zwierzyniecnél a Roztocze Nemzeti Parkban.

1962 óta a PZHK nyomtatványokat adott ki a lengyel konyikokból, amelyek 554 mént és 1630 kancát tartalmaztak. 1984 óta zárt törzskönyvek jellemzik őket, és másik fajta elfogadhatatlan a tenyésztésben. Lengyelország a lengyel konyik anyaországa, 2006-ban elnyerte a „Fajta származási országának törzskönyve” státuszt. Ez lehetővé teszi Lengyelország számára a döntéshozatal jogát a konyik tenyésztésével kapcsolatban. A fajta tisztaságának megőrzése érdekében előírja, hogy az Európai Unió többi tagállama a tenyésztését, a tenyésztési programunk alapelveinek megfelelően folytassa. A lengyel konyik számának folyamatosan nő. Jelenleg mintegy 1000 kanca szerepel a méneskönyvekben (50 kancát és 15 mént vettek fel az I. kötetbe). A lengyel konyikokat az egész országban tartják, de a tenyészközpontok legnagyobb csoportja Wielkopolska és a Varmia-Mazur vajdaságokban található (a lakosság

több mint 35% -a), kisebbek pedig Pomerániában, Nyugat-Pomerániában, Alsó-Sziléziában, Sziléziában és Malopolska-ban. A lengyel konyik népessége nemcsak Lengyelországban, hanem Európában is növekszik (6. táblázat) (Hollandia, Németország, Franciaország, Belgium és Svédország).

A lengyel lovakat népszerűsítő tenyésztési és lovas rendezvényeket több mint tíz éve (minden évben augusztusban és szeptemberben) tartanak rendszeresen. A legfontosabb a Tarpaniada, amelyet 2000 óta tartanak a Sieraków Mésben. Ez az esemény a lengyel konyik Országos Kiállításából, teljesítménytesztből, tudományos szemináriumból és különleges bemutatókból áll. A wojnowói Święto Konika Polskiego (a lengyel Konyik fesztivál) egyik fontosabb része a 20 km-es állóképességi teszt, terep-verseny. A tenyésztésre és kiképzésre összpontosító esemény a lengyel konyik Weekend Popielnóban, teljesítményvizsgálattal, a fiatal ménék és kancák belépésével a Mésenkönyvbe, valamint tudományos szemináriummal. Jasło közelében, Trzcinicában lengyel konyik pikniket szerveznek, amely tenyésztési kiállításból és lovasversenyekből áll. A zwierzynieci Roztocze Nemzeti Park kétéves teljesítménytesztet, tenyésztési ellenőrzéseket és tudományos konferenciákat tart a lengyel konyikoknak szentelve. Emellett két új esemény, a Bazyliada Pilchowicében, Gliwice közelében és a Konikoniada Złoty Potokban most indult. (Lengyel Lovas Szövetség, 2020.)

6. táblázat: A konyikok lengyelországi tenyészállománya és tenyésztési eredményei 2006 és 2019 között (A táblázat első

	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Mares G	1.321	1.298	1.209	1.229	1.100	974	819	861	814	748	612	561	505	458
Yng Mares G	219	149	188	240	201	222	215	165	159	163	172	133	109	92
Stallions G	145	146	145	151	155	139	147	142	142	127	118	173	142	107
Yng Stallions G	17	12	14	9	5	11	11	17	14	16	26	20	21	36
Breeding Foals	1.132	1.108	998	958	864	751	604	628	602	548	513	467	441	280
Non- breeding Foals	33	41	15	30	36	35	30	35	44	39	43	b.d.	b.d.	b.d.
Sires	166	159	163	168	162	158	152		165	177	166	159	134	135
Av. M/S	10,89	10,17	9,37	9,42	7,97	7,77	7,70		7,52	5,57	5,57	5,72	5,85	5,13

3.2.9. Hucul

A hucul Lengyelország legrégebbi lófajtája. Kis hegyi lovak, nevüket a ruszin felvidékiektől - a hutsuloktól, a sajátos kultúrájú emberektől kapták -, akiknek lovaik létfontosságúak voltak a mindennapi életben. A hucul lovak legfontosabb jellemzői többek között a következők: 132-143 cm a marmagasságuk, szelíd természetűek. Élénk temperamentum, kiváló egészség, kitartás sokoldalú felhasználás jellemző rájuk. Testalkatúkra a következők vonatkoznak: meglehetősen nehéz, közepes méretű fej, gyakran vastag nyak, erős, hosszú és széles, bordák, hosszú hát, erős ágyék, viszonylag rövid lábak, erős csánk, kemény, kicsi paták.

A hucul fajta tényleges származását még nem határozták meg. Sok szakértő véleménye szerint a huculok különböző típusú tatár, lengyel, keleti és török lovak, valamint Tarpanok, Przewalski és norvég lovak leszármazottjai. A fajta a XIX. Században konszolidálódott a Keleti-Kárpátokban zord éghajlaton, ahol kevés takarmány és nagyon nehéz életkörülmények voltak. Szülőhazájukban - az ukrán Hutsul-földön - a lovak egész évben a legelőkön maradtak, csak a nagyon hideg télben kaptak menedéket istállóban. Télen a hegyi legelőkön szénával, nyáron pedig rossz minőségű füves legelőkön táplálkoztak. Csak a kivételesen keményen dolgozó lovakat etették zabbal.

A folyamatos zord körülmények közötti életmód megkeményítette a huculokat, hozzásegítette őket az egészségük, immunitásuk kialakulásához. Miként a hipológus szakértő, Michael Hollander írta, a huculokat "a hegyi természet formálta".

Ez a ló nagyon fontos szerepet játszott a hutsulok életében, Hutsul-földön mindenki lóháton lovagolt, emiatt a hucul ló nélkülözhetetlen társa és barátja volt az embernek, nyereg alatt, hámban és zsákok hordására egyaránt használták. Ezek a feladatok hosszú évtizedek alatt alkották meg ezt a kiegyensúlyozott állatot, amely gyorsan tanul, kitartó és hosszú életű.

1925-ben létrehozták a koszovói székhellyel rendelkező Hucul Lótenyésztők Egyesületét, amely jelentősen kibővítette működését a második világháború kitöréséig. A viharos háborús időszak tragikus volt a hucul lovak populációja számára. Csak néhány mén és kanca maradt életben. A tenyésztési munkát a semmiből kellett kezdeni. Némi átszervezés és költözés után a tenyésztést 1958-ban kezdték el egy újonnan létrehozott Nemzeti Ménesben, Siary-ban. 1985-ben a ménest Gładyszówba költöztették. Ugyanebben az évben újabb nemzeti tenyésztési központot hoztak létre az Odrzechowai Állattenyésztési Kísérleti Intézetben. A hucul lovak tenyésztésének népszerűsége nőtt egész Lengyelország területén. Új méneseket hoztak létre, például Stanisław Myśliński Tabun in Polana-t és a Hucul természetvédelmi tenyésztést Wołosate-ben a Bieszczady Nemzeti Park közelében.

A hucul lovak, amelyek a lengyel konik mellett a lengyel primitív lovak két természetvédelmi fajtájának egyike, a lovak genetikai sokféleségének nagyon értékes elemét képezik. Ezért néhány évvel ezelőtt egy tenyésztési program felkarolta őket, és a közelmúltban megvalósították a Genetikai Erőforrások Megőrzési Programját.

Jelenleg a lengyel Hucul Méneskönyv zárt. Kizárólag teljes, öt generációs törzskönyvvel rendelkező fajtatiszta lovak

Az 1990-es évek végén a populációja gyorsan növekedni kezdett, és az elmúlt 15 évben ötszörösére nőtt, meghaladva az 1400 ló számát. (7. táblázat)

Európa szinten Lengyelországban zajlik a legnagyobb hucul lótenyésztés. Ő vezeti az e fajta lovak törzskönyvét, és a Hucul Nemzetközi Szövetséghez (HIF) csatlakozó országok között népszerűsíti őket. Jelenleg évente több rendezvényt szerveznek, ahol több mint 500 lovat mutatnak be. Ott a lovakat kipróbálják a híres Hucul ösvényeken, ugróversenyeken, precíziós vezetési teszteken, állóképességi lovagláson, versenyeken és más szakágakban.

Könnyedén hordozhatják a hátukon a 100 kg-nál is nagyobb súlyú lovasokat, némelyikük képes ugrani és sikeresen versenyeznek a szakágban. Kivételesen hasznos hippoterápiára. Mindezen előnyök miatt a hucul ló jó jelölt a jelenleg divatos "családi lóra". (Lengyel Lovas Szövetség, 2020.)

7. táblázat: A hucul lovak lengyelországi tenyészállománya és tenyésztési eredményei 2006 és 2019 között (A táblázat első oszlopának magyarázatát lásd: 1. melléklet)

	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Mares G	1.281	1.336	1.283	1.407	1.361	1.268	1.280	1.241	1.211	1.172	1.172	925	840	734
Yng Mares G	165	170	130	203	200	223	187	205	205	191	209	195	175	162
Stallions G	155	147	161	166	178	168	169	169	174	163	149	190	146	122
Yng Stallions G	12	10	0	12	8	8	6	8	12	17	19	24	21	33
Breeding Foals	848	800	779	739	795	651	662	603	678	654	748	668	620	445
Non-breeding Foals	40	33	19	26	39	32	40	45	50	53	65	b.d.	b.d.	b.d.
Sires	155	154	152	169	164	142	156		179	182	182	174	155	147
Av. M/S	8,23	8,20	8,09	7,83	7,27	7,88	7,19		5,11	5,81	6,48	7,14	7,63	7,27

3.2.10. Lengyel póni

A lengyel pónikat a -használatuktól függően- három szakaszra osztják a Lengyel póni Méneskönyvben. Az I. szakasz a 110 cm magasságig terjedő lengyel shetlandi póni. A pónioknak olyan hazai és külföldi eredetű pónioknak és utódoknak kell lenniük, amelyekben a

shetlandi vér legalább 75%. (8. táblázat) A II. Szakaszban a Lengyel lovas póni (pkw) kap helyet, amelynek marmagassága 111-148 cm. Ebben a részben fajtatiszta és keresztezett hazai és külföldi pónik szerepelnek: walesi póni, Connemara, haflingi, német lovas póni, francia póni, belga póni, dán póni, holland póni, Felin póni, lengyel lovas póni, Dartmoor, új erdei póni. A III. Szakaszban a Feliński Pony (kf) szerepel. Az optimális marmagasság 125-140 cm. A pónik színei nagyon változatosak és érdekesek, az alapszínektől kezdve, különféle egyéb színekkel is találkozhatunk. Mivel a vadon élő őseihez meglehetősen közel állnak, ahonnan származnak, a pónikat erő és jó állóképesség jellemzi.

A lengyel lótenyésztők szövetsége 1994 óta felelős a tenyészpónik nyilvántartásba vételéért. Egy évvel később nyomtatásban kiadták a 470 különféle fajtájú és típusú póniból álló Országos Kis Lovak Nyilvántartását. 1999-ben a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter felhatalmazta a Lengyel Lótenyésztők Szövetségét a Pónik és Kis Lovak Nyilvántartásának kezelésére, majd megkezdték a tenyésztési munkákat. Körülbelül 900 kanca és 600 mén került be az értékelési rendszerbe. 2002-ben a Nyilvántartás II. Kötetét „Pónik és kislovak nyilvántartása” néven adták ki. 2010-ben a benyújtott tenyésztési program alapján a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter felhatalmazta a PZHK-t a lengyel póni méneskönyv vezetésére. Jelenleg a törzskönyv három szakaszból áll, de újak hozzáadhatók, ha egy adott fajta mérete meghaladja a 75 kancát és a 25 mént.

A lengyel területen lakó pónik a Nyugat-Európából behozott ősoktól származtak. Az egyetlen, Lengyelországban ténylegesen tenyésztett póni a Felin póni. A fajta neve a Lublini Élettudományi Egyetem - Felin kísérleti gazdaságának nevéből származik, ahol e pónik tenyésztését Prof. Ewald Sasimowski kezdeményezte. A Felin póni tenyésztéséhez a következő lófajtákat használták: lengyel konyik, arab, Malopolska és Hucul, valamint Shetland és Wales póni. A Felin póniknak élénk a temperamentuma, ugyanakkor kiegyensúlyozottak, ami lehetővé teszi őket arra, hogy nyereg alatt is jól dolgozzanak. Ezen felül fogatban is megállják a helyüket. A Felin tipikus póni magassága általában 125-140 cm, és minden szín elfogadható. Jelenleg a Felin pónik populációja elérte a mintegy 1000 egyedet.

Az elmúlt években egyre növekvő érdeklődés figyelhető meg a különféle fajtájú és típusú kislovak iránt. Az első évben 143 kancát és 60 mént vettek fel a törzskönyvbe, és a számuk gyorsan növekszik. Jelenleg összesen mintegy 18 ezer feljegyzett póni van. A leggyakoribb pónifajták a shetlandi pónik, a walesi pónik, a haflingik, a konemarai pónik és a különféle fajták keresztezései, beleértve a Felin póni vagy a német pónit. A legtöbb póni Wielkopolska, Lublin, Lódź és Mazóviai vajdaságokban található.

A pónikat univerzális lovakként használják – hahtáshoz és lovagláshoz egyaránt. Különösen gyermekek, illetve hippoterápiában használják őket. A Felin póni az egyik legszélesebb körben képviselteti magát a pónik és kislovak országos versenyén. Ennek a fajtának a tagjai sokszor nyertek érmet és bajnok címet. A gyermekek és tinédzserek által lovagolt, legfeljebb 148 cm magasságú pónik több lovas szakágakban versenyeznek, a regionális szintű versenyektől kezdve az Európa-bajnokságokig. Versenyeket szerveznek számukra a díjugratás, a díjlovaglás területén.

A pónikat a használati értékek alapján értékelik. Három ilyen vizsgálatot végeznek. Előzetes terepi próba fiatal kancáknak és 3 éves méneknek. Az előzetes teszt a ló viselkedésének és az emberrel való együttműködésre való alkalmasságának értékelése (például a kantár felhelyezésének reakciója). A 120 cm magasságú ménnek 5 éves korig rendszeresen átesnek a teszteken, ahol nyereg alatt vagy fogatban értékelik őket. A terepi teljesítményteszt magában foglalja a szabadon ugrás, a lovas alatti ugrás értékelését, valamint a díjlovaglás elemeit járásminőség-értékeléssel.

A tenyészállomány részét képező pónik számára regionális és országos kiállításokat szerveznek. 2012-ben első alkalommal rendezték meg az Opoczno melletti Slawnóban a pónik lengyel nemzeti bajnokságát. (Lengyel Lovas Szövetség, 2020.)

8. táblázat: A lengyel póni I. szakaszának lengyelországi tenyészállománya és tenyésztési eredményei 2006 és 2019 között (A táblázat első oszlopának magyarázatát lásd: 1. melléklet)

	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005
Mares	69	80	74	80	92	69	91	54	600		695	771	697	747
Yng Mares	38	20	26	17	32	23	36	89	71	88	130	129	186	152
Stallions	64	65	57	55	58	40	45	25	397		402	350	284	289
Yng Stallions	22	15	14	11	18	7	9	35	58	47	74	71	79	75
Breeding Foals	245	253	244	236	251	219	287	211	339		1.504	962	789	648
Non-breeding Foals	624	719	707	695	741	659	856	781	753		b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Sires	50	54	53	45	46	42	31	358	418	379	340	331	288	288
Av. M/S	4,78	4,26	4,77	3,80	4,46	3,50	3,39	4,37	3,90	5,26	5,46	4,38	4,91	4,53

3.3 Tenyésztés

3.3.1. Kiválasztási módszerek

A tenyésztésbe való belépés előtt, minden kancát és mént megvizsgálnak az egészségi állapotára, testalkatára, mozgására és sport tehetségére. Legalább a következő tesztek egyikén sikeresnek kell lenniük:

- Fialat Lovak Bajnoksága
- Lovassport
- Lósport (lengyel félvér, telivér, arab telivér)
- Sajátteljesítmény-vizsga
- Központi sajátteljesítmény-vizsga

Mének kiválasztása:

Lengyelországban a következő 4 melegvérű fajtákat nézik a lentebb leírt szempontok alapján: lengyel félvér, malopolska, wielkopolska, sziléziai lovak.

Ennek a 4 fajtának a tenyésztéséhez különböző minősítésen kell megfelelniük ahhoz, hogy a tenyésztésben részt tudjanak venni.

Mének kategorizálása:

A méneket 4 kategóriába sorolhatók: C, B, A, E

A C kategóriában szereplő méneknek rendelkezniük kell: törzskönyvvel, sikeres teljesítményvizsgálattal, küllembírálattal (mozgás, küllem), hivatalos állatorvosi vizsgálattal.

Azok a 9 éves vagy annál idősebb mének, amelyek nem felelnek meg a B vagy annál magasabb kategóriának, elvesztik a C kategóriát, és a következő tenésztidőszaktól nem fedezhet.

A B kategóriában szereplő méneknek: teljesíteniük kell a C kategória feltételeit, valamint magas teljesítményt kell nyújtania a lengyel Fialat Lovak Bajnokságban vagy a lovassportban és / vagy tenyésztési pontokat kell szereznie utódaitól.

Az A kategóriában szereplő méneknek teljesíteniük kell a C kategória feltételeit, 200 tenyésztési pontot kell szerezniük, amit nyert felnőtt utódaik (jóváhagyott mének és tenészkancák), vagy 100 tenyésztési pontot szerzett felnőtt utódaik (jóváhagyott mének és tenészkancák) után kapnak, valamint nagy teljesítményt kell nyújtaniuk a lovassportban

Az E (elit) kategóriában szereplő méneknek teljesíteniük kell az A kategóriás feltételeket 200 tenészponttal és legalább 6 kimagasló utóddal kell rendelkezniük.

A Tenyésztési pontok az utódoktól a következőképpen alakul:

- regisztrált tenészkanca - 8 tenészpont
- jóváhagyott mén - 30 tenészpont

2018-ban két mén-teljesítmény-teszt volt:

- 100 napos teljesítményteszt (lovaglás és hajtás) a Malopolska, Wielkopolska, lengyel félvér és importált melegvérű mének számára.
- 60 napos fogathajtási teljesítménypróba a sziléziai méneknél:

Fiatal Lovak Bajnoksága

A Lengyel Lótenyésztők Szövetsége öt lovas szakágban felügyeli a Fiatall Lovak Lengyel Bajnokságát (MPMK): díjugratás, díjlovaglás, military, fogathajtás és távlovaglás. A fiatal lovak lengyel bajnokságának története a 90-es évek elején kezdődik.

Az MPMK célja egyfajta teljesítményteszt, amelyben értékeli a fiatal lovakat és őseiket, jutalmazza és tisztelje a tenyésztőket és a legjobb lovak tulajdonosait, valamint ösztönözi a tenyésztőket és a tulajdonosokat, hogy a legjobb lovakat bízzák meg a legjobb oktatókra és versenyzőkre

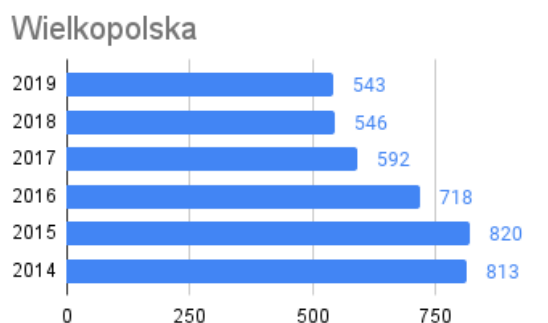
Az MPMK-ban versenyezni engedélyezett lovak a Lengyelországban tenyésztett 4-, 5-, 6- és 7 éves lovak:

- malopolska, wielkopolska, lengyel félvér és sziléziai lovak, amelyeket a Lengyel Lótenyésztők Egyesülete regisztrált
- Telivér és arab lovak, melyek regisztrálva vannak a Lengyel Lótenyésztők Egyesületénél
- Trakehner (a Lengyel Trakehner Szövetségnél bejegyzett)
- külföldi tenyésztésű lovak lengyel tulajdonosokkal a lovak útleveleiben. Az idegen tenyésztésű lovakat be kell jelenteni és honosítani kell a PZHK-nak. (Internet 11. Internet 20, Internet 21, Internet 22, Internet 23, Lengyel Lovas Szövetség, 2020.)

3.4. Tenyésztési statisztikák

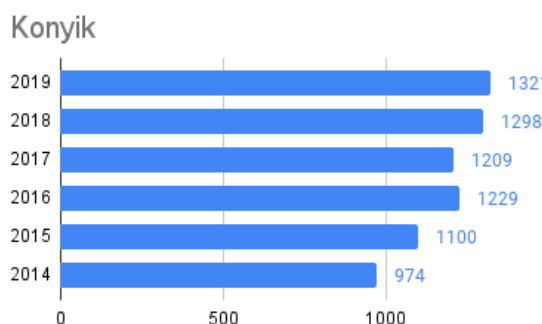
Az összes őshonos lengyel fajtának a tenyésztési statisztikájához hozzájutottam. A statisztikákat a PZHK (Lengyel Lótenyésztők Egyesülete) hivatalos honlapjáról gyűjtöttem össze és Excel-ben készítettem el a diagrammokat. A kancák számának változását hasonlítottam össze az összes fajtánál 2014 és 2019 között.

A lengyel póni, lengyel félvér, wielkopolska (1. ábra) , malopolska fajták egyedszáma csökkent 2014-ről 2019-re. Ennek oka, kereshető a gazdaságban, az éghajlatban (pl. aszály), az egyes fajták egyesületeinek aktivitásában, az adott fajta népszerűsítésében, valamint a piaci igényekben.

1. ábra: A Wielkopolska kancák számának változása 2014 és 2019 között

A sziléziai ló, lengyel hidegvérű, hucul, konyik (2. ábra) fajták egyedszáma nőtt 2014 és 2019 között. Ennek oka, kereshető a gazdaságban, az éghajlatban (pl. aszály), az egyes fajták egyesületeinek aktivitásában, az adott fajta népszerűsítésében, valamint a piaci igényekben.

2. ábra: A konyik kancák számának változása 2014 és 2019 között

(Internet 13)

3.5. Lengyel lovak Magyarországon

Lovas Facebook csoportok segítségével kaptam meg az alábbi adatokat, amelyek a Magyarországon tartott/tenyésztett lengyel lovakról ad információt.

Az első egy lengyel sportló kanca, aki 110 cm magasságon versenyzik lovasával. A ló apja: Carry Son. A gazdája meg van elégedve a fajtával.

A következő ló egy lengyel tenyésztésű tinker, melyet hobbi lóként tartanak.

A kunfakó fajta megjelenésével lengyel tarpan és konyik lovakat hoztak be Magyarországra. Ezek a lengyel fajtájú és tenyésztésű lovak nélkül a fajta nem tudott volna létrejönni. A

válaszadó Csikós Bálint lótenyésztőt említette meg, aki közrejátszott a lengyel fajták importálásában.

Egy újabb lengyel tenyésztésű tinkerről kaptam információt A HoPe Horse-Man-Ship egyesület vásárolta terápiás foglalkozások, oktatás, illetve kurzusok használatára a Jaskolka tenyészetből.

Egy másik válaszadó hobiból tart egy lengyel sportló kancát, melynek apja: Corleolord L, anyja: Nadin L, nagyapja: Newton.

Eördögh András tenyésztő kunfakója lengyel konyik felmenőkkel rendelkezik (apa: Naróg). Ezt a fajtát hobbira, túra lovaglásra, lovasharcra és gyerekváltásra egyaránt lehet használni.

Sajnos hazánkban csak néhány lengyel tenyésztésű példányt sikerült találnom, ami jól mutatja, hogy a lengyel lótenyésztés nem a legmeghatározóbb, de Magyarországnak mégis fontos. Ugyanis a magyar tenyésztésű kunfakó lengyel konyik felmenőkkel is rendelkezik, ami meghatározza a fajta tulajdonságait.

4. Következtetések és javaslatok

A lótenyésztés nagyon nagy figyelmet kap Lengyelországban. A különböző intézmények logikus, jól megtervezett felépítése lehetővé teszi az ország lótenyésztésének fenntartását, törekszenek a tenyésztés, a lótartás és a lovaglás fejlődésére.

A különböző teljesítményszetek révén sikerül kellőképpen szelektálni a tenyésztési kívánt lovakat. Ez lehet, hogy az egyes fajták tenyészállatainak számában megmutatkozik (számuk csökken), viszont a nagyobb válogatás minőségbeli javulást fog eredményezni. A két fontos fajta (arab ló, lengyel hidegvérű), amelyek már évtizedek óta nagy jelentőséggel bírnak és nagyban befolyásolják a piacot, a mai napig ott vannak az élen és folyamatosan minőségi lovakat tudnak felmutatni a vevőknek, befektetőknek, nem csak európai szinteken. A tenyésztési statisztikák fejezetben, ahol a lovak tenyészállományára és tenyésztési eredményeire találhatók 2006 és 2019 között, pontosan mutatja, hogy hogyan halad Lengyelország lótenyésztése, egyes fajtákra lebontva. Egyes fajták száma nőtt, némelyiknek csökkent. Ezek az adatokinformációt nyújtanak, mind a tenyésztőknek, mind a vevőknek, lótulajdonosoknak.

5. Összefoglalás

A dolgozat célja bemutatni Lengyelország lótenyésztését, melynek érdekében 5 részre bontottam szét a dolgozatomat. Az első részben az ország lótenyésztést meghatározó intézményeit mutatom be, amelyeknek logikus, jól megtervezett felépítése lehetővé teszi az ország lótenyésztésének fenntartását. A különböző intézmények mind törekszenek a tenyésztés, a lótarás és a lovaglás fejlődésére. A következő rész a dolgozat legnagyobb részét teszi ki. Itt ismertetem Lengyelország őshonos lófajtáit (malopolska, wielkopolska, lengyel félvér, sziléziai ló, lengyel hidegvérű, konyik, hucul, lengyel póni), valamint a lengyel lótenyésztést leginkább befolyásoló fajtákat (arab telivér, angol telivér). Az egyes fajták leírásánál bemutatom a történetüket lengyel vonatkozásban, valamint ismertetem a tenyésztés jelenlegi állapotát és a lovak használatát. A harmadik részben szemléltetem a tenyésztést, a kiválasztási módszereket. Az utolsó kettő rész statisztikákból és azok elemzéséből áll. (Lengyel Lótenyésztők Egyesülete honlapjáról gyűjtött adatok, magyarországi lengyel lovak).

A dolgozat létrehozásában óriási szerepet játszik a Lengyel Lovas Szövetség, hiszen rengeteg dokumentumot kaptam tőlük, amelyek véleményem szerint egy nagyon jó alapot adott a dolgozatomnak.

6. Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik hozzásegítettek, nem csak a dolgozatom, hanem az egész képzés elvégzésében.

Köszönöm:

- Dr. Gyovai Petra konzulensemnek a rengeteg segítséget és türelmet, az ő segítségével sikerült lengyel hidegvérű tenyésztőkkel felenni a kapcsolatot.
- Kappel Editnek, aki segített bejutni a Lengyel Lovas Szövetséghez, ahonnan számos információt kaptam.
- Nyakas Eszter fordítónak, aki sokat segített egy-egy lengyel szöveg értelmezésében
- minden magyar lovasnak, akinek lengyel származású/ tenyésztésű lova van, illetve a kunfakó tenyésztőknek is köszönöm az információkat

7. Mellékletek

1. Melléklet:

A különböző fajták statisztikáinak (táblázatok) értelmezése:

Mares G: az előző években teljesen nyilvántartott kancák száma. Ide tartoznak a vemhes kancák, a csikók és a meddő kancák.

Yng M. G: az aktuálisévben teljesen nyilvántartásba vett fiatal kancák száma. Ide tartoznak a vemhes kancák és a csikók

Mares W: az előző években az előzetes méneskönyvbe bejegyzett kancák száma. Ide tartoznak a vemhes kancák, a csikók és a meddő kancák.

Yng Mares. W: az előzetes méneskönyvbe bejegyzett fiatal kancák száma. Magába foglalja a vemhes kancákat és a csikókat.

Stallions: a korábbi években teljesen nyilvántartott mének száma

Yng Stallions. G: az adott évben teljesen nyilvántartott mének száma.

Breeding: a teljes nyilvántartásba vételre jogosult csikók száma és az Előzetes méneskönyvre jogosult csikók száma Nem tartalmazza azokat a csikókat, amelyek nem jogosultak a teljes regisztrációra.

Nonbreeding Foals: a teljeskörű regisztrációra nem jogosult csikók száma, valamint azon csikók száma, amelyek nem felelnek meg az előzetes méneskönyvnek

Sires: azoknak a méneknek a száma, amelyek az adott fajta legalább egy kancáját befedezték az adott évben. Ide tartoznak más fajtájú mének is.

Av. M / S: az említett fajta egy ménje által kiszolgált kancák átlagos száma. Magába foglalja más fajtájú kancákat is

8. Irodalomjegyzék:

1. Dr. Hecker Walter (2014): A Bábolnai Arab Ménes, IAT Kiadó, Bábolna. 47-56.
2. Kömüves Zsolt, személyes közlés, Bábolna, 2022.
3. Lovas Szövetség dokumentumai: Lengyel Lovas Szövetségtől kapott dokumentumok (2020.)

Internetes források:

1. Internet 1: <https://en.pzhk.pl/breeding/polish-breeds/> (letöltés: 2019.11.16.)
2. Internet 2: <https://en.pzhk.pl/breeding/stallion-book/> (letöltés: 2019.11.16.)
3. Internet 3: <http://babolnainen.hu/2019/09/25/babolnai-kancak-a-lengyel-lotenyeszesben/> (letöltés:2019.11.16.)
4. Internet 4: <http://dressage.nyc/polishbreeds> (letöltés:2019.11.16.)
5. Internet 5: http://www.malopolskihorse.co.uk/breed_standard.html (letöltés: 2019.11.21.)
6. Internet 6: <https://www.pzj.pl/> (letöltés:2019.11.21.)
7. Internet 7: <https://www.nik.gov.pl/en/news/nik-about-state-horse-breeding-in-poland.html> (letöltés:2021. 02.01.)
8. Internet 8: <https://terazpolskiekonie.pl/en/home/> (letöltés: 2021.02.09.)
9. Internet9: https://www.researchgate.net/publication/242707886_The_effect_of_sire's_breed_on_three_body_measurements_and_body_conformation_score_in_Polish_Half_bred_Horse_at_the_beginnings_and_on_the_present-day_of_the_breed/link/02e7e531ecb8c54d86000000/download (letöltés:2021.02.09.)
10. Internet 10: <https://www.researchgate.net/profile/Dorota-Lewczuk> (letöltés: 2021.02.10.)
11. Internet 11: <https://baza.pzhk.pl/> (letöltés:2021.02.10.)
12. Internet 12: <https://breedingnews.com/dressage-championships-for-young-horses-in-poland/> (letöltés: 2021.02.10.)
13. Internet 13: <https://en.pzhk.pl/breeding/breeding-statistics/> (letöltés: 2021.02.11.)
14. Internet 14: <https://horseyhooves.com/types-of-arabian-horses/> (letöltés:2021.02.11.)
15. Internet15: https://www.researchgate.net/publication/327678081_The_Malopolski_Horse_Stallions_Genetic_Diversity_Estimated_on_the_Basis_of_Microsatellite_DNA_and_Class_I_Markers (letöltés:2021.02.15.)
16. Internet 16: <https://www.prawo.pl/akty/dz-u-1938-27-246-t-j,16872146.html> (letöltés: 2021.02.15.)

17. Internet 17: <https://www.prawo.pl/akty/dz-u-1949-53-405,16780687.html> (letöltés: 2021.02.15.)
18. Internet 18: <https://www.pzhk.pl/wp-content/uploads/pr-hodow-wlkp-2021-01-01.pdf> (letöltés: 2021.02.16.)
19. Internet19:https://www.researchgate.net/publication/242707886_The_effect_of_sire%27s_breed_on_three_body_measurements_and_body_conformation_score_in_Polish_Halfbred_Horse_at_the_beginnings_and_on_the_present-day_of_the_breed (letöltés:2021.01.17.)
20. Internet 20: <https://breedingnews.com/dressage-championships-for-young-horses-in-poland/> (letöltés:2021.02.16.)
21. Internet 21: <https://skjanow.pl/en/success-at-the-polish-young-horse-championships/> (letöltés: 2021.02.16.)
22. Internet 22: <https://www.wbfsh.com/> (letöltés: 2021.02.16.)
23. Internet 23: <https://baza.pzhk.pl/regulamin.html> (letöltés: 2021.02.16.)

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Lakatos Bernadett
A Hallgató Neptun kódja: H9VBP4
A dolgozat címe: Lengyelország lótenyésztésének bemutatása
A megjelenés éve: 2022.
A konzulens tanszék neve: Állattenyésztési Tudományok Állatnemesítési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, s az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

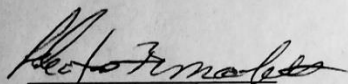
Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a Záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe.

Kelt: 2022.év 10. hó 26. nap

Hallgató aláírása

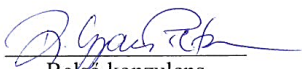
KONZULTÁCIÓS NYILATKOZAT

A Lakatos Bernadett (név) (hallgató Neptun azonosítója: H9VBP4) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfólió¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt 2022. év 11. hó 9. nap

Belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.